NICOLAE TURCAN

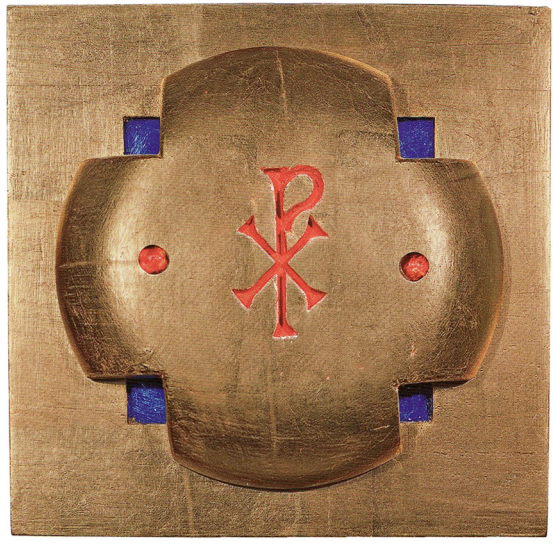

DUMNEZEUL GÂNDURILOR MĂRUNTE

LIMES

Nicolae Turcan
Dumnezeul gândurilor mărunte

Colecția „Restauratio”
Coordonator colecție: Ioan Chirilă
Imagine copertă: Silviu Oravitzan, *Basorelief, lemn aurit*, 47 × 44 × 5 cm
Editor: Mircea Petean

Lectură: Pr. Grigore Dinu Moș, Paul Siladi

© Editura LIMES, 2009, pentru prezenta versiune.

Str. Snagov, 3/9
400420 Cluj-Napoca
Tel./Fax: 0264-544109; 0723-194022
Email: edituralimes@yahoo.com
Web: www.edituralimes.ro

ISBN 978-973-726-433-6

NICOLAE TURCAN

DUMNEZEUL GÂNDURILOR MĂRUNTE

LIMES
Cluj, 2009

Laurei
și lui Mihail, cel cu nume de înger

RATAREA, TRÂNDĂVIA ȘI VOCAȚIA

Omul posibil

Într-o ierarhie a gratuității acțiunilor umane, ratarea s-ar situa, desigur, pe cea mai înaltă treaptă, de vreme ce, pentru a o realiza, nu-ți trebuie *absolut nimic*.

*

Ultimul gest, cel al ratării, nu ține de acțiune, ci de contemplare. De aceea ratatul are sentimentul că înțelege nici mai mult nici mai puțin decât *totul*.

*

Sentimentul ratării trebuie îndepărtat prin gândul fatalei inadecvări a omului la orice activitate. Când Dumnezeu îl blestemă pe Adam ca în sudoarea frunții să-și dobândească hrana, alungându-l din Paradis, e ca și cum i-ar spune: nu te vei regăsi în nici una din muncile tale, nicio activitate nu te va împlini *fără rest*. Ratatul crede că există ceva ce ar putea face pe deplin, fără efort, aici stă eroarea. El abandonează tot ce i se pare că nu-l reprezintă, ajungând inevitabil să renunțe, rând pe rând, la toate acțiunile. Acțiunea care ar putea să-l scoată din ratare nu există, e doar o proiecție iluzorie provenită din

credința că ar putea face, fără suferință, ceva mare. Fapt cu totul departe de adevăr. Căci printre obstacolele pe care le are de înfruntat se află și acesta, al neîncrederii că se află pe drumul său. Cum nu reușește să-l treacă, rămâne mereu *pe dinafară*.

*

Ratații nu se aleg dintre oamenii *obiectivi*.

*

Ratarea e o artă pe care n-o faci, dar te face. În calitate de artă, ea are nevoie de talent, căci fără talent, nimeni nu s-a ratat vreodată.

*

Talentul ratării: capacitatea de nu fi niciunde acasă, în niciun domeniu.

*

Pe cel ce muncește, împlinindu-se, ratatul îl consideră infantil — un prizonier al iluziilor care, naiv, nu a înțeles, de fapt, nimic. El îl disprețuiește cu disprețul unui nobil față de un țăran harnic.

*

Ratarea e o noblețe, ultima care i-a rămas omului lipsit de credință.

*

Cum să te decizi să faci ceva, când poți face *atâtea*?

*

Ratatul este, într-un fel, filosof, chiar dacă filosofii nu sunt întotdeauna niște ratați.

*

Firește că Socrate e un ratat, pe care Platon l-a salvat *post mortem*.

*

Dacă ratatului îi *ajunge* ratarea, dacă nu măsoară mereu distanța față de ce-ar fi putut deveni, el are șansa de a ajunge, printr-un fel de răsturnare paradoxală, înțelept. Dar cine se poate opri din ratare, când a fi ratat înseamnă, de fapt, *a te rata*?

*

Cel ce a înțeles sfârșitul tuturor lucrurilor este amenințat de pericolul ratării. Îl mai poate salva discursul despre propria ratare, care-l dezvăluie, surprinzător, drept scriitor *profund*, la fel cum poate scăpa prin preocuparea cu lucrurile veșnice, cu sfințenia.

*

Niciun ratat nu mai poate crede în altceva, afară de promisiunile stingerii definitive. Într-un fel, ratatul e singurul care *întruchipează* neființa.

*

Pentru un ratat acțiunea se află nu doar la o distanță extremă, ci mai mult decât atât, la o distanță *imaginară*. Ea nu poate fi parcursă în niciun chip prin vreo acțiune reală.

*

Ratarea te transformă în *om postum* înainte de vreme. Și limba ta nu mai poate fi înțeleasă de urechile oamenilor, pentru că ea nu mai rostește cuvinte, ci forme articulate ale neantului.

*

Ratatul suferă pentru că între el, care este, și el, care ar fi putut fi, se cască o prăpastie care s-a permanentizat ca imposibilitate. Însă ca oricare om ce deține conștiința imposibilului, *înțelegerea* lui e dintre cele *mari*, din rândul *inexprimabilelor*.

*

Doar un singur gest îi rămâne celui ce s-a ratat: să persiste până la capăt.

*

Că ratarea este o artă *superioară*, ne-o dovedește și faptul că în momentul în care publicul lipsește, ea *nu* se stinge.

*

Ratatul se lasă de băut din pricina plictisului: îi e greu să ia de la capăt, de fiecare dată, *același lucru*.

*

Și ratarea, și acțiunea presupun cu siguranță o *durată*, ambele fiind specii ale devenirii. Dar devenirea uneia se deosebește de a celeilalte precum cerul de pământ, fiindcă ratatul este neîncetat magnetizat de eternitate. Mișcările lui „infinite" nu sfârșesc niciodată, pentru simplul motiv că sfârșitul se află neîncetat aici. Dacă ar fi să dăm ratatului un nume potrivit, atunci pe bună dreptate i-am putea spune *om sfârșit*.

*

Ratatul — unul care a isprăvit *prea devreme*, deși nu întotdeauna un *neisprăvit*.

*

Ratarea, ca și creația, se ivește *ex nihilo*. Din acest punct de vedere, în comparație cu ceilalți muritori, ratatul pare a fi un fel de zeu. Deosebirea este că el își creează ratarea *din neputință*…

*

Spre deosebire de activitățile în care omul poate *că-dea*, pasionându-se, trândăvia se prăbușește ea peste om, aducându-l la profunzimi nebănuite. Pentru trândavi, cei harnici, cei care urmăresc o carieră și luptă pentru ea sunt doar niște copii care construiesc castele de nisip. Profunzimea trândăviei *vede* inutilitatea acțiunii, îi înțelege deșertăciunea. De aceea trândavul se uită la ceilalți ca un înțelept înspre jocurile copiilor.

*

Există o hărnicie lipsită de virtute, când omul lucrează fără odihnă pentru sine însuși. Pentru atare formă egotică trândăvia e o soluție… înțeleaptă.

*

Trândavul se știe bolnav, dar nu vede nicio soluție. Nu sunt cei ce se agită împrejuru-i doar niște bolnavi mai *naivi* decât el?

*

De ce să faci ceva când *poți* să nu faci nimic? Iată o întrebare fără răspuns, ce amintește de menirea contemplativă a omului. Trebuie să fii arivist, ignorant sau virtuos, ca să izbutești să eviți fascinațiile nonacțiunii; ori salvat de o suferință de neocolit.

*

Are trândăvia o soluție? Înclin să cred că în niciun caz una omenească.

*

Prin simplul fapt că s-a despărțit de fascinația imediatului, trândavul *este* filosof.

*

După ce ai cunoscut trândăvia, nu te mai poți pasiona de lucrurile mărunte. Și, în afară de ea și de Dumnezeu, pentru cel trândav *toate* sunt minuscule.

*

Deși înțeleg mai mult decât ceilalți, trândavii sunt niște nefericiți. E un argument ce dovedește că nu doar cunoașterea fără Dumnezeu este goală, ci și *înțelegerea* fără El.

*

Contrariul trândăviei nu e acțiunea, ci virtutea, *orice* virtute.

*

Ratarea e trândăvie *cu talent*.

*

Trândavul e un ratat care nu s-a pasionat niciodată de posibilitatea propriei deveniri. El n-a pierdut nicio carieră, despre el nu se poate spune că nu s-a realizat, deși ar fi putut; trândavul nu-și pierde vreo calitate, ci doar pe sine însuși.

*

Ratatul *știe* ce ar fi putut deveni dacă nu s-ar fi lăsat pradă deliciilor inacțiunii, dacă soarta nu i-ar fi fost potrivnică etc., pe când trândavul nici măcar nu e interesat să știe. Pentru cel ratat, oglinda propriei împliniri pierdute îi stă mereu înainte, ca o mustrare; în schimb, cel atins de trândăvie nu se poate privi decât în oglinda abisului. Dacă ratatul suferă de un rău cotidian, trândavul însă e atins de un rău metafizic. (Stilistic spus, ratarea este o comparație, pe când trândăvia o metaforă.)

*

Deși seamănă în privința refuzului acțiunii, ratarea nu-i decât *copilăria* trândăviei.

*

Trândavul este un ratat care a înțeles inutilitatea ratării, dar fiind prea târziu ca să se mai întoarcă din drum, a mers mai departe.

*

Dacă ratarea se blochează în lamentațiile lui „Ce-aș fi ajuns eu dacă…", trândăvia e mult mai matură: pe ea n-o poate opri nimic. Cu alte cuvinte, ea e contemplație pură, chiar dacă a neantului.

Semnele plinului

Vocația nu este carieră, vocația nu este ratare. Întâlnirea vocației înseamnă să descoperi drumul prin care vei da mărturie despre faptul că Dumnezeu este viu. Viața lui Dumnezeu în viața omului *înțelegător*, așa am putea defini vocația. Ca pe o revelație *personală*, ce deschide însă către universalitate.

*

Când nicio suferință nu-ți mai amenință drumul, când moartea nu mai are importanță, căci în ciuda lor, drumul *în sine* este împlinire, iată semnele vocației.

*

Să ai deodată conștiința alegerii, după ani întregi de convietuire cu cea a ratării. O experiență atât de mirabilă încât, înaintea ei, ar putea păli până și filosofia.

*

Să-ți vinzi toate averile, cum spune parabola evanghelică, pentru împărăția lui Dumnezeu, așa arată vocația.

Împărăție a lui Dumnezeu ce fracturează istoria personală, deschizând calea.

*

Vocația nu integrează conflictul, ci îl înghite, așa cum apele mării înghit pietrele pe care copiii le aruncă în joacă. Tocmai pentru că nu are de-a face cu vreun fel de carierism, vocația nu se împlinește decât ca răspuns la chemarea care i-a fost făcută. Toate celelalalte sunt lovite de insignifianță, mici lătrături de câini la trecerea ursului.

*

Vocația ține de eternitate, nu de timp. Cu toate acestea ea nu este o ieșire din lume, în sensul radical al termenului, ci o rămânere în lume în virtutea unei trimiteri, deodată însă cu depășirea lumii. Vocația nu rămâne în lume, dar în drumul ei, poate ridica lumea la sensuri ce amintesc de contemplația duhovnicească.

*

Pentru cel care și-a găsit vocația, ratare nu mai există. Vocația nu e importantă pentru că se împlinește în ceva — operă de artă, fapte de sfințenie etc. —, ci fiindcă preschimbă o viață fără direcție, dominată de facticitate, într-una destinală.

*

Vocația împlinește chiar atunci când nu *se* împlinește.

*

O poartă îndelung căutată, ce se deschide pe neașteptate, lăsând explozia de lumină să ordoneze, înainte și înapoi, firul timpului, așa arată vocația.

*

Diferența între falsa vocație și cea veritabilă este aidoma diferenței dintre formularea unei false probleme și găsirea unui răspuns adevărat pentru o problemă legitimă. Incertitudinile maculate de superbie ale celei dintâi *versus* certitudinea calmă a celei din urmă.

*

Vocația nu este înțelepciune, nu este drumul către înțelepciune, chiar de seamănă atât de mult cu înțelepciunea încât, în vremuri întunecate, ele se pot confunda.

*

Semnul autenticității vocației este tocmai indiferența ei față de *măsura* propriei împliniri: fie că reușește să ajungă întâiul, fie că rămâne cel din urmă, omul de vocație nu se va tulbura. Iar aceasta nu ca rezultat al exercițiilor și ascezei practicate, ci doar în virtutea propriei naturi.

*

Ținând de esența contemplației, vocația nu se privește pe sine cu imperativele carierei, ci rămâne liberă să se împlinească sau nu, neputându-se pierde în niciunul din cazuri.

*

Vocația este sfințenia nesfântului.

*

Falsa vocație își pune mereu probleme, cea autentică nici măcar nu le vede.

*

Să existe oare o vocație a carierismului? Dacă da, ea reprezintă culmea falsei vocații. De aceea nefericirea n-o ocolește nicicând, indiferent de câte onoruri s-ar bucura.

*

Vocația e o formă de a sta întru adevăr. Prin urmare, ea poate ajunge la demnitatea cea mai înaltă, aceea de a fi pregătire pentru moarte.

*

Vocația întoarce lucrurile cu fața către Dumnezeu.

GÂNDIREA SECUNDĂ ȘI NEȘTIUTORUL

Gândirea secundă

A GÂNDI — iată un verb atins de idolatrie care poate sta singur pe post de zeu al unei noi religii. Când gândirea renunță la pretențiile ei de instanță unică a înțelegerii și își recunoaște nu doar limitele în ceea ce îndeobște numim cunoaștere, ci și incapacitatea de accedere la o veritabilă mântuire, ea își află locul propriu. Cu toate că deține locul regal în alcătuirea omului, gândirea *singură* este moarte. A-i acorda credit doar pe temeiul Revelației, iată care cred că va fi fiind atitudinea corectă.

*

Gândirea este moarte în măsura în care moartea se manifestă ca gândire, ca *numai* gândire. Prin gândire lanțurile morții devin apodictice. E nevoie de un Dumnezeu viu, mai presus de gândire, pentru a ne elibera de ele.

*

Înainte de a fi desfășurare de argumente, gândirea este dependență. O dependență prereflexivă, un atașament însoțit de toate argumentele *încă nedepliate*, care veghează pe toată durata argumentației ca gândul să ajungă acolo unde voia de la bun început. Aceasta nu înseamnă că gân-

ditorul știe dinainte unde vrea să ajungă, ci doar că finalul la care se va opri nu este unul care să contravină *radical* intențiilor lui inaugurale, *dependenței* lui fundamentale.

*

Gândirea este mereu însoțită de acel *ego* cartezian. În expresia „eu gândesc" accentul cade pe primul cuvânt, nu pe cel din urmă. Iar aceasta este o cumplită eroare, de vreme ce acționează ca o justificare a sinelui.

*

Gândirea autonomă, gândirea autosuficientă este moarte.

*

„Cuget, deci exist" înseamnă *ego*, mai înainte de orice altceva, mai înainte de a gândi, mai înainte de a fi. „Eu" învinge orice verb, toate celelalte decurgând din el. Perversitatea eului gânditor în aceasta constă: el poate pune pe întâia poziție pe a gândi, sau pe a fi, dar toate acestea în măsura în care, subteran, se referă la el însuși. În fiecare mișcare a sa *ego*-ul este doar *ego* și nimic altceva.

Ieșirea din acest cerc vicios e posibilă doar prin suferință. „A-ți tăia voia proprie", practică monahală îndelung uitată, reprezintă remediul autentic în fața tiraniei egocentrismului gânditor.

*

Ființa, conceptul care s-a umplut de tristețe odată ce istoria filosofiei s-a derulat…

*

Ce mai are comun ființa tematizată de un Heidegger, cu Dumnezeu, cât timp Acesta e redus la o ființare? Dumnezeul cel supraființial, cel dincolo de toate, cum îl numeau Părinții (Sf. Grigore de Nazianz, Sf. Dionisie Areopagitul), scapă — pentru a câta oară? — filosofiei.

*

Dacă Dumnezeu s-a făcut om, n-a modificat El în natura umană inclusiv gândirea? Să gândești asemenea lui Hristos înseamnă oare doar să accepți datele Revelației? Sau înseamnă, de asemenea, că gândirea, odată cu omul întreg, a dobândit o posibilitate a autodepășirii pe care n-o avea mai înainte, vizibilă de pildă în antinomiile dogmatice?

*

Inefabilul este inevitabil, iată ce nu știu raționaliștii.

*

Încă nu s-a sesizat îndeajuns că teoreticul, în sine, mai ales cel care nu implică o angajare practică, este o formă de distanță, o contemplație intelectuală. Cum altfel să vorbești despre un lucru sau să gândești asupra lui, decât asumându-ți *distanța de obiectivare*, aceea care dă cercetării bizara ei forță și strălucire? Problema s-ar reduce aici la a transforma o distanță care în sine rămâne neangajantă pentru viață, într-una nonindiferentă, adică la a intra într-un câmp al afectării care nu poate decât să anunțe afectarea/afecțiunea cea din urmă — moartea.

*

Istoria pare să dovedească faptul că relativismul de masă nu e cu putință în afara bunăstării economice, bunăstare care egalizează modurile de viețuire ale oamenilor.

…Să fie oare adevărat corolarul că, relativismul religios (ecumenismul) e cu putință doar atunci când nu există diferențieri radicale între modurile de *viețuire* ale reprezentanților diverselor religii? Lipsa de diferență la nivelul praxisului să constituie oare condiția suficientă pentru acceptarea — la nivelul teoreticului — a diferenței, nu ca diferență, ci ca indiferență?

*

Filosofia seamănă foarte bine cu o limbă nouă. Problematice sunt obiectele pe care această vorbire le numește, fiindcă ele nu sunt accesibile tuturor. Să presupunem însă că ai reușit să înveți această limbă stranie: înseamnă oare că ai devenit filosof? Încă nu. Pentru a fi filosof trebuie să uiți limba filosofiei și să constați că obiectele și problemele ei sunt încă acolo, neliniștitoare, într-o dispoziție pe care niciun cuvânt n-o poate epuiza, nicio limbă nu-i ajunge cu adevărat marginile.

*

Filosofia? Înșelătoare, un viciu al exteriorității, deși pare mereu a promite altceva. Un exercițiu de neintegrat divinului fără suferință, de preferat cea *fizică*. Din acest punct de vedere orice etică este neputincioasă, rămânând în același spațiu al lui *în afară*. Doar propria carne se poate deschide către *înăuntru*. Fapt pe care Pascal îl cunoștea cât se poate de bine.

*

Deși face din nou posibil dialogul real și efectiv cu religiile, fenomenologia nu poate fi metoda *teologică* prin excelență (după cum bine subliniază J.-L. Marion), pentru simplul fapt că ea pleacă, în demersul cognitiv, de la autonomia gândirii umane (*ego*-ul transcendental), credința fiind unul dintre obiectele intenționale ale acestei gândiri. Teologia — și avem în vedere teologia ortodoxă, mistică în esența ei, *ergo* posibilă și reală doar în prezența Duhului Sfânt — nu poate urma această cale. Pentru ea, fenomenologia poate fi, eventual, considerată metoda *apologetică* prin excelență, fiindcă în dialogul cu un celălalt care nu crede sau care se îndoiește, punctul de plecare — obiectele date conștiinței intenționale — ar putea fi acceptabil pentru ambele părți.

*

Rațiunea umană *nu* este autonomă. Corpul este implicat în gândire cu forța unui organon, altul decât cel logic, și, desigur, greu de sesizat pentru moderni. La fel înclinațiile inimii. Incapacitatea de a le defini cu stringență și de a le desfășura coerent nu aruncă absolut nicio umbră asupra *forței* și caracterului lor *inaugural*.

*

Rațiunea umană este *întotdeauna* secundă. De aceea, cele mai inatacabile adevăruri de care dispune (cele științifice, de exemplu) sunt, în mod fatal, adevăruri *neesențiale*.

*

De ce cred uneori că filosofia nu-i decât o ratare *superioară*?

*

„Iubirea de înțelepciune" ține mai curând de domeniul *intenției*, decât de cel al *realizării efective*. De aceea acuzațiile aduse filosofilor ar putea fi considerate drept simple procese de intenție. Dacă nu sunt, e pentru că ei înșiși pierd distincția în momentul în care *intenția* inițială *se realizează* într-o operă, *se reifică*.

*

Indiferența nobiliară față de propria operă mă face să-l admir mai degrabă pe Socrate, decât pe Nietzsche; în același timp, strălucirea operei mă obligă să accept că, nu cu mult timp în urmă, l-am iubit mai curând pe Nietzsche, decât pe Socrate…

*

Autonomia rațiunii este o boală de care suferă numai omul. În rarele cazuri în care nu ajunge incurabilă, se poate vindeca printr-o formă oarecare de *nebunie*. Chiar dacă tot maladie umană, aceasta din urmă, trebuie s-o recunoaștem, are mai multe șanse de vindecare…

*

Ori de câte ori filosofia are pretenția că a rezolvat „o dată pentru totdeauna" vreuna din problemele importante, mă inundă beția: nu sunt eu oare o „complicație" care va rămâne *pe veci* nerezolvată?

*

„A căuta adevărul" — iată o expresie care proiectată către Unu înseamnă ceva, pe când înțeleasă dinspre Multiplu are cu totul alt sens. De o parte contemplația divinului, iar de cealaltă căutările filosofiei?

*

Chiar fără nicio ureche care să mă audă, chiar fără un cuvânt care să mă rostească, adevărul ființei mele nu e mai puțin… adevărat. Cât de străină îmi pare, în asemenea clipe, turnura lingvistică a filosofiei…

*

Nu ajunge să fii, pentru a fi cu adevărat, ci să gândești, de la capăt, ființa. Iată una dintre erorile fundamentale ale filosofiei.

*

Există mai multe forme de căutare: una, de exemplu, care caută calea, alta care caută *fiind pe cale*. Am toată simpatia pentru ambele, dar mă poticnesc la următoarea: căutarea de dragul căutării, căutarea căutării înseși! Hotărât lucru, nu sunt filosof…

*

Nu cred în mântuirea prin cultură la fel cum nu mă las înfiorat de damnarea prin cultură. Nici mântuirea, nici damnarea nu valorează în raport cu cultura mai mult decât înseamnă ea față de bine, față de rău.

*

Mi-aș dori o cultură în care numărul cuvintelor să scadă mult sub nivelul admisibilului.

*

Mă doare că *nu sunt*, nu că *nu sunt cult*, deși pentru un intelectual ele sunt sinonime.

*

Oricât ar părea de onorabilă în ochii contemporanilor, teologia științifică *pură* este o teologie nihilistă. Chiar dacă nu vorbește despre moartea lui Dumnezeu, nici despre cadavrul Lui metafizic, cercetările ei pornesc de la presupoziția absenței lui Dumnezeu. Absența este cea care legitimează un asemenea demers. Căci dacă Dumnezeu ar fi de față, întotdeauna aici, nu s-ar transforma oare discursul în rugăciune, iar gândirea în lacrimi?

*

Teologie înseamnă lacrimile contemplației devenite discurs.

În căutarea neștiutorului

Una dintre marile sincerități care nu pot fi rostite oricând, nici în fața oricui: *Nu știu*. Dacă adevărul există, el nu poate fi decât ceva *de ordinul neștiinței*. Dar ce va să-nsemne un atare lucru, îmi scapă, chiar dacă știu că n-are nimic de-a face cu agnosticismul.

*

Diferența dintre *a nu ști ceva* și *a nu ști* pur și simplu este ca diferența ontologică dintre ființare și ființă.

*

A nu ști este identic cu *a nu ști nimic*, adică, în logica pe care încerc s-o susțin aici, reprezintă același lucru cu *a fi înțeles deja* ceea ce poate fi înțeles după trecerea nimicului.

*

A nu fi la curent cu ultima știre sau, altfel spus, *a nu ști ceva determinat*, iată o spaimă care, demnă de dispreț, anunță penibilul prin care poate fi stigmatizat *neștiutorul*. Care, dacă nu este un *neștiutor absolut*, se va strădui din răsputeri s-o înlăture.

*

Un *neștiutor absolut*, iată maestrul pe care încă-l mai caut…

*

„Nu știu” — un răspuns care, atunci când nu așteaptă niciun fel de întrebare, ascunde în el Răspunsul?

*

Neștiința unui ratat spune ceva despre condiția imposibilă în care suntem aruncați, ca oameni. De ce să te miri atunci că unii ajung filosofi?

*

Să ne înțelegem: *neștiutorul absolut* are *cel puțin* o certitudine. Alta decât aceea a propriei neștiințe, dar nu mai puțin eficace. Certitudinea credinței.

*

„A nu ști” înseamnă oare a nu avea cuvinte pentru știința ta?

*

Dacă ceea ce știu este întotdeauna mobil și schimbător, neștiința, deși sporește cu cele știute cândva, e identică sieși. Corolar: ființa parmenidiană trebuie că se lasă cuprinsă mai degrabă de cuvintele neștiinței, decât de celelalte…

DEZOBIȘNUIREA DE SINE

Măsurile suferinței

Suferința: ce nouă, ce nemaiauzită sălbăticie!

*

Teama de suferință este adeseori același lucru ca suferința. Se poate trăi cu ea *onorabil* până la capăt.

*

Suferința nu este beție și nici extaz. Cu toate acestea cuvintele încă mai reușesc s-o *altereze*.

*

Suferința majoră nu poate fi nici uitată, nici depășită, ci doar *integrată*. Dacă această integrare are loc la nivelul conștiinței, devii înțelept; dacă nu, te îmbolnăvești fără scăpare.

*

Suferința nu poate fi rațională. Considerată în câmpul existenței noastre, ea e pur și simplu absurdă. Trebuie să nu fii om și să nu fii viu pentru a crede altfel. De aceea numai alteritatea radicală a omului (Dumnezeu), și cea a

vieții (moartea sau un alt tip de viață, totalmente diferit) pot arunca o lumină asupra acestei *nedreptăți*.

Căci câți dintre noi pot fi zei și câți se pot numi, cu propriile buze, *postumi*? Un număr foarte mic, aproape insignifiant. În timp ce de suferit, după cum semnala Cioran, suferim cu toții, fără nicio deosebire…

*

Suferința poate provoca revoltele cele mai blasfematoare, dar, odată asumată, și cele mai adânci împăcări.

*

De suferință poți scăpa prin *uitarea* provocată de anihilarea conștiinței. De aceea calea dionisiacă pare a fi o soluție. Numai că ea trebuie prelungită în moarte, altfel, în episoadele de pauză, fulgerele suferinței vor sfâșia cerul cu lucidități insuportabile.

O altă soluție este să devii postum, *să fi murit deja*. Iar atunci problema suferinței nu se mai pune, pentru că distanța dintre tine însuți și suferință a devenit zero. Ai devenit, cu alte cuvinte, *suferința însăși*.

*

Abia când suferința, încleștându-ți dinții, te lasă fără cuvinte, afli de fapt ce înseamnă singurătatea. Mai rămâne de învins doar gândul că ești singur *împotriva* tuturor.

*

Contrariul suferinței nu e plăcerea, ci suferința *cu Hristos*.

*

Despre suferință nu ar trebui să se vorbească nimic, căci luându-o în posesie, cuvintele o alterează iremediabil. Or suferința ce poate fi astfel atenuată este o suferință *insuficientă* care, deși poate provoca artă, nu-L provoacă pe Dumnezeu.

(Ce sunt atunci cuvintele lui Iov? *Strigătele lui Dumnezeu către Sine însuși*. În fapt, Iov se dovedește plin de tăcere, într-o mai mare măsură decât sunt prietenii lui încărcați de cuvinte.)

*

Singurătatea și suferința sunt unul și același lucru atâta timp cât Dumnezeu este exclus din ecuația lor. Altfel, ele cad în contrarietate. (Încă o dovadă că, prin intervenția Sa, Cel Preaînalt schimbă lucrurile nu altfel și nu mai puțin decât *radical*.)

*

Omul este ființa pentru care *gândul suferinței* poate fi mai amplu, mai impresionant decât suferința. Întrucât în această diferență se poate cuibări eroarea, adevărul este, firește, ceva *de ordinul suferinței*.

*

Atât de aproape de om este suferința, încât nu e nevoie nici măcar de un gest pentru a o stârni. Iminența ei nu este temporală, ci *ontologică*.

*

De suferință nu scapi dacă nu îi adaugi o măsură *în plus*.

*

Pentru cel ce și-a asumat suferința, *nesuferitul* e un personaj care a încetat să mai existe.

*

Durerea — încă un lucru în afara minții. A o lua în posesie înseamnă a fi luat în posesie. Nicio distanță de obiectivare n-o poate anula. Când durerea există, există și omul, când ea pleacă, e liber la rându-i să se piardă în diversul lumii. Adevărul durerii și adevărul omului au în comun același timp, ca și cum s-ar suprapune sau ar fi unul și același adevăr. Ca și cum niciun *ergo* nu s-ar ivi între „mă doare" și „sunt"…

Înfrângerea
sau despre seriozitate

„Ceea ce sunt astăzi e rodul a ceea ce n-am putut fi ieri." Pe măsură ce am înțeles importanța înfrângerii, am dobândit față de ea un respect aproape sacru. Ca Socrate înaintea oracolului din Delphi.

*

În clipa în care mi-aș anula înfrângerile, aș deveni atât de monstruos, de *neomenesc*, încât chiar Dumnezeu ar trebui să se teamă. Hotărât lucru, între *supraom* și *neom* nu e nici măcar un tăiș de cuțit.

*

Semnul că n-am greșit în alegerea adversarului este că în cele din urmă am fost învins.

*

Dacă o înfrângere nu mă onorează înseamnă că, acceptând lupta, am comis o greșeală.

*

E mai dificil să te învingi pe tine însuți, decât pe Dumnezeu. Aș îndrăzni chiar să afirm că, la scară umană, e de-a dreptul *imposibil*. Numai Dumnezeu se poate înfrânge pe Sine.

*

Răstignirea a modificat în chip radical sensul înfrângerii: din omenească, a făcut-o *divină*.

*

Dorința de a cuceri o femeie te face profund, inteligent, subtil, atribute care nu apar decât în preajma marilor înfrângeri. Dorința de a *învinge* însă, te aruncă în brațele apucăturilor tiranice. Să însemne aceasta că dragostea este o specie a înfrângerii?

*

Când ai început să te lași înfrânt înseamnă că ai început să te iei în serios.

Reducția religioasă și imposibilul

Uneori propria *singularitate* îmi dă de furcă, obosindu-mă cu insistența unei imposturi. În replică, mă definesc atunci ca un exemplar oarecare al speciei umane, sau ca specie care se manifestă sub modul *unilateral* al numelui meu, în niște condiții determinate și aproape întâmplătoare. Desigur, o astfel de reducție cu consecințe etice nu epuizează *individualitatea* care *sunt*, dar, aruncându-o pe un plan secund, cel puțin mă scapă pentru o vreme de cea care *nu sunt*.

*

Adaug reducției fenomenologice o *reducție religioasă*: rămânând neîncetat în interiorul credinței, să pui între paranteze propria individualitate, pentru a salva lumea, semenul și pe Dumnezeu.

*

Fisurând și slăbind dictatura gândirii, reducția religioasă repune în valoare câmpul imposibilului.

*

A face o reducție religioasă înseamnă a pune între paranteze propria subiectivitate, propriul *ego*, fireasca augmentare a sinelui. Când acest sine se află într-un raport, celălalt termen al raportului — fie el persoană sau lucru — apare brusc în lumină cu străluciri de fulger.

*

Situat dincolo de distincția contingență–necesitate, precum și de cea modală, posibilitate–imposibilitate, *imposibilul* nu vine niciodată singur. De aceea, el nu e manifestare, ci *însoțire* a divinului.

*

Eticul este religiosul fără excepții și fără excepțional. *Imposibilul* însă este excepționalul.

*

Omul de astăzi a uitat *imposibilul*. De aceea toate posibilitățile care-i stau înainte sunt tot atâtea drumuri de la sine către sine însuși. Parafrazând, putem afirma că „Toate drumurile duc la om".

*

Imposibilul nu este doar o consecință a reducției religioase, el poate fi și cel care o inaugurează.

*

Uneori îmi vine să spun că între *moarte* și *imposibil* nu e nicio distanță.

*

Moartea nu este certitudine absolută, decât în ordine rațională. O putem demonstra fie printr-un silogism valid, fie prin gestul funebru de a arăta un mort; nici silogismul însă, nici gestul ostensiv nu vor reuși să ne convingă *în mod definitiv* că moartea *ne privește* — dovadă că o uităm de fiecare dată, mai devreme sau mai târziu.

Că moartea este imposibilă, aceasta îmi pare însă de ordinul evidenței.

*

A face o reducție religioasă înseamnă, înainte de toate, a-ți retrage sinele dependent de lume, pentru a crea un spațiu al așteptării asupra căruia să nu ai nicio autoritate. Cel care trece sau cel care pleacă prin/din acel spațiu nu ești tu însuți și nimic din ceea ce tu însuți ai putea fi. E ca și cum ai avea o avere imensă de care însă nu vei dispune niciodată după propria voie, ci doar după voia lui Dumnezeu.

*

A surprinde imposibilul înseamnă a te afla într-un moment de grație, a fi într-un regim cu totul și cu totul *nenatural*. Doar un *tratat de dezobișnuire* ar putea asigura îndrumări pentru o asemenea experiență.

Dezobișnuirea de sine

„Gândesc, deci exist", iată o formulă corectă. Ori de câte ori încerc să-mi dau seama că *sunt*, fac apel la ea, ca la o paranteză istovitoare. De ce n-am parte de mine însumi decât *după* o demonstrație, fie ea genială? Nemulțumit, mă declar împotrivă-i, dar îmi lipsesc forțele: cum să te ridici contra unuia dintre cele mai fundamentate gânduri din câte s-au rostit vreodată sub cer?

O cale ar exista parcă, dar ea nu va demonstra contrariul, ci își va face începutul pornind de la o *atitudine diferită*: nu tânjește dictonul cartezian la *obișnuirea* cu sine? În măsura în care nu sunt de acord cu el, va trebui să încep de la *dezobișnuire*, deci să mă dezobișnuiesc de mine însumi.

*

Dezobișnuirea de sine pornește de la o fractură interioară deja dată: aceea dintre un eu și alt eu (dintre Eu și Supraeu, ar susține Freud), eul autentic criticând nemilos pe toate celelalte euri. Diferența dintre mine (dezobișnuitul), și un schizofrenic este radicală: pe când acela se confundă până la identificare cu toate eurile

neautentice, eu rămân închis în cetatea celui autentic. Care nu e nici măcar acesta ce scrie acum, aici.

*

Orice acuzație care cade asupra mea este adevărată. De câte ori acest gând îmi pare neeronat, sunt pe cale.

*

Fără să reușesc, încerc mereu să mă aliez cu cei ce mă urăsc, mă vorbesc de rău, îmi provoacă răni. Nu e ca și cum aș respira o gură de aer proaspăt, ca și cum în războiul perpetuu al inimii s-ar declara un nesperat armistițiu, deși, dacă m-aș dezobișnui cu adevărat de mine însumi, așa ar trebui să fie.

*

Nu lupt eu însumi împotriva mea? Atunci de ce să mă las copleșit de ură, când alții se apucă să poarte, alături de mine, acest război? Loviturile lor sunt loviturile pe care însumi mi le-aș aplica dacă n-aș fi laș. De aceea, dacă *ei* nu m-ar ajuta, negreșit că n-aș mai câștiga nicio singură bătălie în dezobișnuirea de sine.

*

Nu mă pot dezobișnui de mine însumi *până la capăt*… „Unde mă voi duce?" — se întreabă rugăciunea.

*

A te considera meschin, rău, laș, vanitos e mai aproape de adevăr decât a-ți atribui virtuțile contrare. Și, lucru

ciudat, faptul e adevărat chiar atunci când ești convins că toate acestea sunt doar niște metode în dezobișnuirea de sine…

*

Că sunt rău e un adevăr. A fi bun e *întotdeauna* doar un (d)efect de imaginație.

Oricine poate *face* binele, nimeni însă nu e în stare să *fie* bun…

*

Sunt momente când în dezobișnuirea de sine îți dai seama că nu te afli nici măcar la început…

*

De vreme ce se repetă iarăși și iarăși, dezobișnuirea de sine nu refulează nimic, deși neagă aproape totul. Ea nu poate să uite nimic din lucrurile particulare cu care operează, ea nu se poate uita decât pe sine. Dezobișnuirea de sine *este* sau *nu este* și orice măsură intermediară îi e străină.

*

Cel mai ușor lucru este să te dezobișnuiești de dezobișnuirea de sine… Ca și cum căzând, te-ai fragmenta în lucrurile lumii.

*

Am uitat *pe deplin* înțelesul acestei expresii, „dezobișnuirea de sine". Și când mă gândesc că îndrăznisem cândva să mă consider întemeietorul ei…

*

Cu apropiații trebuie să te porți la fel de îndatorat precum o faci cu străinii. Aceasta nu pentru că ar fi cu adevărat mai străini decât credeai, ci pentru că tu, în fond, ești străin pentru întreaga lume. A te înstrăina în Dumnezeu e semnul unei atenții sporite față de toate lucrurile care, în *distanța* pe care o dobândesc odată cu această mutație, își redobândesc noutatea pierdută cândva printr-o apropiere exasperantă.

*

Ca să nu-l trădezi neîncetat pe Dumnezeu, trebuie să-ți asumi condiția de *trădător continuu* care *refuză* însă actele de trădare. Aceasta nu înseamnă trădător potențial, pentru că unde apare smerenia, apare și antinomia, iar distincția aristotelică dintre act și potență îmi pare aici nefuncțională. Ci înseamnă mult mai mult: ești trădător *în act*, deși refuzi neîncetat, pe cât îți stă în putință, să trădezi.

*

Suferințele psihice sunt iluzii, adică moduri greșite de a gândi realitatea. Ele nu ajută la dezobișnuirea de sine mai mult decât ajută zborului real visele în care plutești pe deasupra copacilor. În comparație cu ele, suferința fizică are o demnitate ce merită toată atenția, de vreme

ce, atunci când e asumată hristic, reprezintă un antidot veritabil pentru degenerarea lumilor psihicului.

*

Dezobișnuirea de sine e imposibilă. O afirmație cu care sunt de acord cu atât mai mult cu cât știu că nu spune *tot* adevărul.

Imposibila virtute

Să nu-l judeci pe aproapele tău, iată o virtute cu adevărat imposibilă! Cum să-ți ostoiești altfel setea de a fi, când nu *ești* decât coborându-l și criticându-l pe celălalt? Și cum să crești altfel decât hrănindu-te cu „carnea" lui?

Dacă a fi-ul omului nu se hrănește din Dumnezeul cel viu, judecarea aproapelui e o necesitate. Ontologia *Dasein*-ului, în acest punct, aduce a ucidere.

*

Virtutea este doar semnul vizibil al unei angajări interioare dintre cele dramatice. Dacă aceasta din urmă lipsește, virtutea nu poate avea decât o valoare socială, nimic mai mult, reprezentând doar urma firavă a unei experiențe fundamentale pe care Tradiția a transmis-o, dar pliurile istoriei personale au transformat-o în neant.

*

Să te vezi pe tine mai prejos decât toată făptura, oameni sau animale (Avva Pimen), înseamnă să-ți recunoști adevărata fire, așa cum arată ea în absența harului lui Dumnezeu. Ca să înțelegi deșertăciunea tuturor lucrurilor

și nimicnicia proprie trebuie doar puțin realism: să înțelegi că în mod actual ești nimicnicire și autonimicnicire, chiar dacă posibilitățile de care dispui, prin Cel ce este, sunt dumnezeiești.

*

Dar cum să te vezi pe tine sub toată făptura, atâta timp cât inteligența îți demonstrează fără eroare că, *în realitate*, lucrurile stau dimpotrivă? Este evident că numai Dumnezeu poate anihila forța unei asemenea evidențe. Să fie smerenia tocmai prezența lui Dumnezeu, slava Lui, aceea văzută de Moise pe muntele Sinai după trecerea Celui de Nevăzut? Cea dintâi dintre virtuțile veacului viitor, cea care poate fi lucrată *încă de aici*?

*

Iubirea dușmanilor, deși dificil de practicat, poate fi înțeleasă în baza comunității de natură umană: aidoma nouă, cei care ne urăsc sunt tot oameni, ne seamănă, chiar dacă greșesc. Gândul că în alte condiții și într-un alt context i-am fi putut număra printre prieteni e cât se poate de plauzibil. Dar cum să înțelegi smerenia, când un asemenea raționament analogic o distruge, de vreme ce tocmai *neasemănarea* (a fi *mai prejos* decât ceilalți) îi este principiu?

*

A te vedea mai prejos decât toată făptura înseamnă tocmai a schimba scala de comparație: în loc de o comparație unu la unu (eul și creația), intervine în ecuație

și Dumnezeu. Apropierea Lui schimbă gradul de gravitate al unui păcat, în așa fel încât, chiar dacă pentru alții poate fi mărunt, pentru cel smerit, aflat în prezența iubirii lui Dumnezeu, deține o gravitate fără seamăn.

*

Dar oare nu camuflează smerenia un orgoliu infinit? Kenoza lui Dumnezeu, coborârea Lui până la a deveni om și a trece prin suferință și moarte dovedește că nu. Ea ascunde mai degrabă o *altă* realitate, care nu seamănă cu cea de aici mai mult decât seamănă smerenia însăși cu vreuna dintre virtuțile *omenești*.

*

Cum am putea înțelege afirmația apostolului că este cel dintâi dintre păcătoși (1 Tim 1, 15)? Iată o întrebare care, deocamdată, nu are nevoie de niciun răspuns.

*

Există și o smerenie care nu e legată de păcate *proprii*: smerenia Celui fără de păcat, smerenia lui Hristos, care înseamnă deplina ascultare față de voia Tatălui. Să fie oare smerenia ascunsă în *ascultare*, iar nu în cazuistica păcatelor?

MOARTEA, ÎNVEȘMÂNTATĂ ÎN VORBE

Silogismele morții

Din punct de vedere filosofic, despre moarte se poate spune orice, numai adevărul nu. Oare nu are Epicur dreptate? Câtă vreme existăm noi, nu există moartea, iar când există moartea, nu mai existăm noi. Dar aceasta nu rezolvă, desigur, nimic, adevărul morții rămânând insondabil. E locul în care revelația lui Dumnezeu în istorie are… Cuvântul.

*

Nu există o veritabilă angoasă a propriei morți atâta timp cât nu catadicsești să o rezolvi.

*

Uitarea morții nu e o condiție pentru a trăi, ci pentru a fi nefericit. Cel care-și uită moartea e devorat de lucrurile lumii ca și cum acestea ar fi veșnice.

*

Nu există soluție rațională pentru a muri. Filosofia, ca pregătire pentru moarte, e act eroic, nimic mai mult. Faptul că realitatea morții ne scapă reclamă o soluție

religioasă. E locul în care credința oferă mai mult decât cele mai savante cercetări.

*

A uita moartea e o înșelare: chiar dacă tu o uiți, ea se gândește neîncetat la tine.

*

Între gândul la moarte și moartea însăși e tot atâta deosebire câtă stă între viață și moarte. Ca să înțelegi moartea trebuie s-o practici, să te mortifici, să renunți. Chiar dacă nu crezi în înviere, tot te alegi cu ceva: dobândești libertatea în fața lucrurilor acestei lumi, și trăind cu puține, ești ca un adevărat rege.

*

Că moartea poate fi o cale, iar nu un capăt, o durată, iar nu un simplu eveniment, ce adevăr eliberator atunci când reușește să iasă din uitare!

*

Doar moartea poate elibera de moarte. Pentru a scăpa de funebrul moment, trebuie să i-o iei înainte. Nu prin sinucidere, ci prin meditația asupra ei.

*

Ca deschidere, moartea nu este depășită decât de credința în înviere. Dacă înțelepciunea, oricare înțelepciune, nu crește decât sub soarele apropiat al sfârșitului, sfințenia se dobândește pe câmpiile bucu-

riei pascale. Devorată, depășită, fără să-și piardă însă potențialul eliberator, moartea rămâne doar certitudinea de care ne ținem pentru a nu fi înghițiți de lucrurile lumii, cele ce pier, pentru a nu pieri deodată cu ele.

*

Să crezi e un dar divin și, ca dar al Duhului lui Dumnezeu, ține de veșnicie. Să mori însă e o chestiune de timp.

*

În absența timpului moartea nu e nimic. Fără ieri, azi sau mâine, moartea nu are loc. Dacă timpul înseamnă mișcare (Aristotel), iar moartea reprezintă anularea mișcării, orice absență a timpului face cu neputință apariția morții. Într-un fel, moartea nu poate apărea decât dacă timpul este deja dat. În termeni kantieni, timpul reprezintă transcendentalul morții, cel care o face posibilă. E firesc în acest caz să ne gândim la cei sfinți, care gustă bucuriile veșniciei încă de aici, ca la unii pentru care moartea a fost de nenumărate ori absentă. E o absență paradoxală: tocmai gândindu-se neîncetat la ea o experimentează și o transformă în trecut *al timpului însuși, odată cu timpul însuși*.

*

Dacă Dumnezeu nu există, sinuciderea e obligatorie. Niciun argument rațional nu e suficient pentru a sta împotriva acestei fraze ce descinde din dialectica Kirilov-ului dostoievskian. Practica vieții o poate însă face, fiindcă oamenii, chiar când nu cred, continuă să trăiască.

*

A fi înseamnă a fi perisabil. Cel puțin în primă instanță. Până la un punct Heraclit are dreptate: totul curge.

*

Oricât m-aș strădui, între *moarte* și *adevăr* alegerea îmi pare aproape indiferentă. Pesemne că nu operez cu o distincție prea rafinată, fiindcă în secret nutresc convingerea că, deși diferite, cele două se comportă oricum ca niște vase comunicante.

*

Viața e mai aproape de moarte decât metafizica morții.

*

Când vrei să mori *bine*, timpul *când* se va întâmpla evenimentul e lipsit de importanță. Ceea ce contează e doar ca asemănarea dintre spectacolul morții și repetițiile premergătoare să fie cât mai deplină, nu în formă, ci în conținut.

*

„Moartea nu are un conținut", îmi replica un prieten cu puțin înainte de a muri, „și nici o formă". Astăzi mă gândesc că, într-adevăr, ar fi putut avea dreptate, dacă n-ar fi murit la rândul lui…

*

Cum mi-aș dori moartea? Ca pe ultima repetiție, cea *reușită*, a unui spectacol care nu va mai avea sau a avut deja loc.

*

A muri este singurul lucru cu adevărat important. Puțini realizează că un asemenea truism e la fel de nou, vorba lui Cioran, ca în prima zi când a fost rostit.

*

Nu știu ce este moartea. Mă consolez însă cu ideea că nu știu nici ce *nu* este ea…

*

Să fii în fiecare clipă gata de moarte — iată un privilegiu care nu zeilor le-a fost dat…

*

„Moartea", singurul mare cuvânt din dicționare, nedepășit până astăzi decât de „Dumnezeu". Dar cum acesta din urmă rămâne de neînțeles, să ne menținem pentru o vreme la cel dintâi, din care, din orbire, ni se pare că știm câte ceva…

*

Omul nu este animal rațional, ci *muritor rațional*. Un alt truism uriaș.

*

Într-una din zile, când am uitat care mi-era numele, am fost surprins să constat că toate celelalte rămăseseră neschimbate: vrăbiile, orașul, copacii în floare, soldații, lumea… Indiferența lor m-a durut și m-a obligat să înțeleg

că „a muri" și „a fi uitat" sunt, privite *din afară*, perfect echivalente. Privite *dinăuntru* însă, din punctul *meu* de vedere, ele se dovedeau total asimetrice: ce teribilă prăpastie între moartea *mea* și indiferența față de ea a celorlalți!…

*

Eu mor, tu mori, el moare… Cum să trec peste conjugarea acestui verb străvechi fără să mă simt inițiat în tainele diferenței? Îmi vine să strig mereu și mereu: a-l iubi pe aproapele ca pe tine însuți înseamnă a aduce moartea lui în apropierea morții tale.

*

În clipele de adâncă disperare, chem moartea. Chiar dacă nu vine, chiar atunci când rămâne la acea distanță niciodată perfectă ce o desparte de viață, disperarea mea scade. Imaginea că voi muri mă ajută să supraviețuiesc mai departe, pe ruinele cadaverice ale *celui (imaginat ca) deja mort*.

*

Ce e propria moarte dacă nu o imagine, un fragment de literatură, o pagină dintr-o carte esențială despre mine însumi pe care n-am citit-o niciodată până la capăt? Cât timp sunt viu, moartea nu poate apărea decât în felul acesta *artistic* și tocmai de aceea oarecum *atrăgător*. Când va fi să vină cu adevărat, ea va ține mai degrabă de registrul respingătorului decât de metaforă. Dar nu e și aceasta tot o sărmană *imagine*? Sub mantia ei *realitatea* morții ne scapă de fiecare dată.

*

Pentru a vorbi despre moarte e oare nevoie de o limbă nouă, neomenească?

*

Identitatea mea este identitatea morții mele. Adevărul meu este adevărul morții mele.

*

Nu mor suficient, de aceea vorbesc despre moarte.

LOCURILE EULUI

Eul și fericirea

Nu sunt profet nici măcar pentru mine însumi.

*

Nu-i așa că în momentul în care voi ști cu adevărat ceva, nu voi mai spune nimic?

*

Eu sunt mai mult decât un lucru printre alte lucruri. Eu, celălalt versant al întregii lumi. De unde această emfază?

*

Cunosc un caz în care fericirea pare a fi *suspect* de adevărată: când te decizi pentru contrariul ei.

*

Uneori, citindu-l pe Dostoievski, ajungi să-ți dai seama de un lucru cât se poate de bizar: contrariul fericirii nu e nefericirea, ci fericirea însăși!

*

Fericirea este în mod atât de radical scop în sine, încât cei mai mulți dintre semeni consideră că orice modalitate

e potrivită pentru a o ajunge. Care să fie însă mijlocul în stare să o *păstreze*?

*

Când sunt fericit, institui între mine și fericirea mea o distanță de securitate: cu cât va fi aceasta mai mare, cu atât mai mult îi va lua fericirii ca să parcurgă drumul înapoi și să se piardă…

*

Sunt fericit atunci când mă rătăcesc în obiectivitate, ca și cum ar trebui să scap mai întâi de mine însumi. Cea care mă aduce de fiecare dată înapoi este moartea. Gândul ei îmi arată că mă rătăcisem din nou într-o fericire *neesențială*.

*

Fericirea dionisiacă îmi e pe zi ce trece mai străină și aceasta pentru simplul fapt că trece, dacă nu cumva a și trecut, vorba lui Hegel, în contrariul ei. Insuportabilul care urmează dionisiacului nu e doar o pedeapsă pentru anterioara clipă de grație, cât efectele unor lovituri pe care le încasasem în plin, fără să-mi dau seama când sau de ce. Pentru a suporta excesele dionisiacului, e nevoie de o anumită rezistență. Cum să nu-l cred pe Nietzsche când susține că dionisiacul nu e omenesc, ci *supraomenesc*?

*

Fericirea e o formă de relație, un *acord* între conștiința morală și eu. Cu siguranță, cel mai precar, mai instabil și mai iluzoriu dintre toate acordurile.

Cel ce uită

Eu sunt cel ce uită.

*

Uitarea nu garantează nimic: oricând aducerile-aminte pot să-i joace feste. De aceea uitarea adevărată este cea pe care, în prealabil, ai mărturisit-o cuiva, *spovedania*.

*

Uitarea lui Dumnezeu este o uitare ontologică. E ca și cum ți-ai uita strămoșii, limba, sângele, propriul nume.

*

Numai Dumnezeu „Se uită" pe Sine, crucificându-Se, aducându-Și aminte de om.

*

Cele ce nu se pot uita, fiindcă își vor aminti cândva de tine, sunt lucrurile care țin de suferință și de moarte. Imposibilitatea depășirii lor, altfel decât episodică, gândită deodată cu dorința infinită ca ele să nu existe fac cât un argument al existenței lui Dumnezeu.

*

Există lucruri de care-ți amintești, dar pe care nu le-ai cunoscut și nu le-ai trăit niciodată. Dumnezeu e unul dintre acestea.

*

Dumnezeu nu poate fi decât uitat, dacă El însuși nu Se ține minte în om.

*

Să tânjești după uitarea uitării, după ieșirea din timp…

*

Să-ți amintești de Dumnezeu la răstimpuri și să-ți dai seama că nu L-ai uitat niciodată. O amintire *fără uitare*, da.

*

Ca o apă curgătoare, uitarea de sine însuși spală ferestrele vederii.

*

Nu e grav că uit, ci că nu-mi mai aduc aminte… Unde-am mai auzit asta?

*

Să uiți lucrurile chiar în clipa când ele încearcă să se prindă de memorie e ca și cum nu le-ai fi văzut. Așa pot fi uitate cuvintele pe care tocmai le-ai citit sau chipurile întâmplătoare ce ți-au trecut pe dinainte. A păstra însă,

din scurta lor trecere, o *stare* ce mai târziu se va preface într-o creație originală, înseamnă de fapt a le fi văzut *mai mult decât era necesar*, adică de a le fi văzut nu în timp, ci în tine însuți.

*

Complexul uitării: să-ți fie atât de teamă că vei uita ceva important, încât să fii incapabil să-ți mai amintești ce anume urma să uiți.

*

„Viața nu se justifică prin ceea ce n-ai uitat", spunea cineva. Dar ea nu se justifică nici prin ceea ce a fost, pentru totdeauna, dat uitării. Nici memorie așadar, nici absență a ei. Ci doar ceea ce se construiește prin ambele, un al treilea termen edificat cu ajutorul lor.

*

Să nu fii trădător, dar să trădezi neîncetat. Așa poate arăta o definție a uitării de Dumnezeu.

*

Posteritate: dacă *a uita* de Dumnezeu înseamnă a nu mai fi, atunci *a fi fost uitat* e de-a dreptul neant. De aici evidența înaltă unei rugăciuni: „Pomenește-ne, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta".

*

„Celălalt, ca o cale divină…" Iată ceva *propriu* uitării.

*

Dacă ar exista ceva care să nu poată fi uitat nici măcar o singură clipă, ar trebui să-i acordăm numaidecât demnitatea supremă, cea de Adevăr.

*

Să uiți ceea ce aveai de gând *cu orice preț* să ții minte, unicul lucru… Cine ar putea măsura intensitatea dezolantă a unui asemenea neajuns care, în calitate de tristețe *pură*, nu mai e în stare să-și amintească nici măcar cauzele?

*

Oare câte din gesturile, cuvintele și gândurile înscrise în timpul dintre trezirea de dimineață și somnul nopții nu îl trădează pe Dumnezeu? *This is the question*.

*

La limită trădarea nu e decât trădare de sine, la fel cum uitarea e mai întâi de toate uitare de sine.

Libertatea ca efect

Nu contează biografia, ci libertatea ei. Nu determinațiile, destinul, împrejurările, ci acele puncte nodale în care liberul arbitru a ales. Acel număr indefinit de intersecții ce deschid spre libertate, care pot deveni libertate. Căci diferența dintre liber arbitru și libertate este diferența dintre libertatea naivului, față de cea a înțeleptului.

*

Faptul că trecutul ne determină alegerile, că tradiția, chiar în mod neconștientizat, ne domină, că lumea, în sensul heideggerian, dar și filocalic, ne predetermină, iată adevăruri greu de îndepărtat. Acționăm nu doar prin *reflex condiționat*, dar ne construim proiectele viitorului în funcție de condiționările trecutului, ca și cum trecutul nu ne-ar premerge, ci ne-ar urma.

*

Să analizăm libertatea alegerilor noastre: chiar cu o mare doză deterministă, faptul că predictibilitatea nu e întotdeauna posibilă dovedește că putem vorbi, cu oarecare îndreptățire, despre liber arbitru. În plus, prin succesiunea alegerilor, liberul arbitru edifică *un trecut*

diferit de trecutul istoriei personale, care devine astfel *o tradiție personală netraumatică*, în alte cuvinte o tradiție lipsită de forță compulsivă de manifestare (diferită, așadar, de ceea ce dezvăluie simptomul nevrotic pe care psihanaliza încearcă să-l vindece). Această tradiție personală netraumatică deține o energie care, fără a fi deterministă, are posibilitatea de a se livra voinței, pentru a o susține. (Nu discutăm aici despre voința oarbă, shopenhaueriană, ci despre cea întâlnită în lucrarea virtuților, în asceza ortodoxă, în făptuirea binelui, în dobândirea cunoașterii drepte — și ele, acte de voință).

Prin urmare, istoria personală, ca istorie a propriilor alegeri, stă în temeiul edificiului care poartă numele libertății.

*

Libertatea e un edificiu arhitectonic, având drept frontispiciu ideea Binelui; nelibertatea este sălbăticia unui teren viran.

*

Libertatea adevărată este mai degrabă un dar, decât un dat.

*

Omul nu-și dobândește libertatea prin depășirea limitelor care-i alcătuiesc identitatea (vârsta, limba, locul în care s-a născut, inteligența etc.), fiindcă acestea nu pot fi niciodată depășite cu adevărat. Libertatea politică nu înseamnă încă libertate autentică. Aceasta din urmă este de alt ordin și se câștigă în lupta cu limitele interioare,

după cum o dovedește un sclav ca Epictet. E ca și cum direcția ei ar ignora drumurile preferate de mulțime și ar alege imponderabilul.

*

Doar Dumnezeu te face cu adevărat liber — fapt sesizabil dacă acceptăm că una dintre efectele libertății este bucuria. Libertatea neagră, damnată, eroică e încă *sub* nivelul condiției la care a fost chemat omul.

*

De la un punct încolo, libertatea n-are trecut, nici viitor. Raționamentele n-o ajută, nici n-o împiedică, necesitatea lor fiindu-i într-adevăr indiferentă.

*

Mai aproape de necesitate, decât de indiferență, libertatea nu e, cu toate acestea, necesitate pură.

*

Nicio ruptură, nicio falie, nicio distanță între mine și mine însumi, niciun loc în care s-ar putea adânci raționamentele: voi fi ajuns oare la libertate?

*

Libertatea politică și cea interioară par a fi, din punct de vedere istoric, complementare: dacă majoritatea o cunoaște pe cea dintâi, pe cea din urmă o știu doar câțiva aleși, situație contrară vremurilor din vechime, când libertatea politică era apanajul celor puțini, în vreme ce libertatea

interioară al celor mulți. Dar și aceasta este deșertăciune, spune Ecclesiastul.

*

Libertatea nu poate fi mărginită de nimic, nici măcar de moarte. Ea nu are granițe nici în timp, nici în spațiu. Nicio măsură nu-i este proprie, în afară de *dreapta* măsură, despre care, după mii de ani de cultură, nu se mai știe mare lucru. Îmi vine să cred că libertatea se *creează* continuu, dar nu în opoziție cu limitele ei, căci ea nu e pe același plan cu ele, ci *în acord cu sine însăși*.

*

Există realități ale sufletului despre care erudiții și psihologii n-au nici măcar habar. În mai multul cunoașterii acestora ele nu-și găsesc locul. Fără a fi de partea nimicului, aceste realități ale interiorului sunt de partea libertății. Necunoscând necesitatea niciunei legi științifice, ele sunt, pentru cunoașterea umană, *ca și cum n-ar fi*.

*

Psihologia e o știință regională. Firescul omului e s-o abandoneze ca pe o insulă pustie în imensitatea unui ocean.

*

Am uitat ce e libertatea pentru că n-am mai meditat la ea de o bună bucată de vreme. Dacă aș fi gândit-o, aș fi avut *iluzia* posesiei sale. Acum, când văd doar *distanța* ce mă desparte de ea, îmi dau seama că libertatea nu e ceva de ordinul cauzei, ci e mai degrabă un fel de efect. Nu al meditației, ci al credinței.

Această dragoste

Nu mă pot iubi decât pe mine însumi. A-l iubi pe celălalt înseamnă a transforma acest fel originar de dragoste, într-un mod secund, straniu, alienat, nenatural. Într-un fel de *supra*-viețuire.

*

Te îndrăgostești întotdeauna de cel care nu poate să te ucidă *cu adevărat*.

*

„Nu te mai iubesc!" — iată o declarație care nu spune nimic despre timp, dar spune foarte mult despre dragostea oamenilor.

*

Eternitatea dragostei este *eternitate* într-o măsură mult mai înaltă decât este *dragoste*. La rândul ei, reciproca este, desigur, adevărată.

*

Îndrăgostirea e omenească, dragostea e divină. În primul caz sunt oameni; în cel de-al doilea apare un personaj straniu și de neînțeles: Dumnezeu.

*

Numai Dumnezeu poate fi iubit. Iată un adevăr care explică de ce iubirea aproapelui e doar un corolar târziu care, desprins de condiția lui, chiar când ar putea dobândi o oarecare valoare (socială, bunăoară), este lipsit de adevăr.

*

Pentru a nu cădea în contrariul ei, e necesar ca dragostea pentru o femeie să treacă *neîncetat* prin Dumnezeu.

*

A iubi cu adevărat, înseamnă *a uita* că ai folosit cuvântul dragoste în alt context, în altă relație. Să fie oare dragostea o specie a uitării, cea mai neașteptată dintre toate?

AVATARURILE RĂULUI

Luciditatea celui fără credință

Cinismul și luciditatea sunt adeseori sinonime.

*

Să asiști la propria prăbușire, să nu te poți iluziona cu nimic, să-ți fi murit toți zeii și toate miturile și să fii conștient de toate urmările acestei întâmplări. Așa arată o anume luciditate, ca neputința.

*

Când ești lucid, nu mai poți fi altfel. E ca și cum ai fi devenit prizonierul lumii, o parte *funcțională* din ea.

*

Singura putere a lucidității este a ei înseși. Ea se manifestă discreționar tocmai împotriva celui care o posedă, a celui lucid.

*

Luciditatea fără credință este moarte cu ochii larg deschiși.

*

Pentru cel lucid, lumea e un spectacol în care el nu poate fi decât actor, nu regizor, deși are toate calitățile pentru cel din urmă.

*

Doar o fractură interioară poate da naștere lucidității: cel ce observă *cu detașare* și minuțiozitate detaliile cele mai abjecte ale vieții și cel care *suferă* în calitate de prizonier al aceleiași vieți trebuie să fie una și aceeași persoană.

*

Inteligență, orgoliu și spirit critic, astfel arată luciditatea. Mantia morții îi flutură pe umeri, dar ea iubește alegerile funebre.

*

Deși n-ar recunoaște-o nici în ruptul capului, luciditatea este ultima dintre iluzii, cea care apare după ce toate celelalte s-au făcut țăndări.

*

Cum să te vindeci de luciditate? Printr-o iluzie? Dar ea a sfărâmat toate iluziile. Doar realitatea îi mai poate sta împotrivă. Însă luciditatea e atât de lucidă încât nu poate vedea realitatea.

*

Luciditatea se vede numai pe sine. Oricât ar părea de paradoxal, ea se folosește de realitate doar ca pretext. Luciditatea nu se poate dărui, e parazitară.

*

Ca o femeie frumoasă, disprețuindu-i pe muritori în timp ce se hrănește cu privirile lor, așa arată luciditatea. De toate se poate scutura, numai de vanitate nu.

*

Să fii lucid înseamnă, mai întâi de toate, să *știi* că ești astfel și, în al doilea rând, să *vrei* s-o știe și ceilalți.

Răul fracturat

Atrocitățile istoriei, felul sângeros în care s-au desfășurat lucrurile, războaiele, crimele, uciderea nevinovaților, toate pot sta ca argumente suficiente pentru demonstrarea fie a inexistenței lui Dumnezeu, fie a lipsei purtării Lui de grijă. Mirarea că omul poate comite asemenea lucruri este debordată de spaima că Dumnezeu le îngăduie.

Și totuși: sfârșitul și bucuria martirilor, în cele mai cumplite chinuri, este contraargumentul cel mai puternic, care deschide către două consecințe: (a) Dumnezeu este prezent tocmai în suferință și în moarte, anulând atrocitatea; (b) moartea în sine nu-i de lepădat, dacă survine, ca în argumentul lui Socrate privind nemurirea sufletului, după exersarea filosofică a virtuților.

Cine poate însă accepta fără credință *asemenea* consecințe?

*

La întrebarea dacă există bine, care ascunde în ea un scepticism funciar, se poate răspunde cu o întrebare pe dos: dar rău există? E mult mai dificil să negi existența răului, decât să afirmi existența binelui. Ceea ce înseamnă

că, dacă din punct de vedere ontologic răul este cel care urmează binelui — el fiind doar absența acestuia (Fer. Augustin) —, din punct de vedere argumentativ, pentru rațiunea autonomă, răul poate sta ca argument pentru bine. Să însemne acest lucru că „și răul e bun la ceva"? Doar concedând că o asemenea formulă *măsoară* alienarea la care s-a ajuns.

*

Doar un singur rău poate produce nefericirea maximă: cel interior. Orice păcat al inimii și al minții, ca îndepărtare de Dumnezeu, este deja izvor de nefericire. „Nu vă temeți de cei ce ucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă" (Mt 10, 28). Dacă poți ține gândul acesta viu, răul pare a rămâne o problemă a lui Dumnezeu, nu a ta.

*

Răul însuși are probleme cu propria interioritate. Efectele lui scot în evidență dezastrul care-l locuiește. E ca și cum ar încerca să scape de sine, multiplicându-se.

*

Răul din lume e doar efectul răului metafizic, la fel cum binele din lume e doar efectul Binelui divin. Însă în timp ce dialectica răului cu sine însuși este una psihanalizabilă (*cine* ar putea psihanaliza un demon?), raportul dintre Bine și el însuși este o bucurie preaplină.

*

Oricât ar părea de surprinzător, răul e lipsit de luciditate. El nu cunoaște decât amarul lucidității, nu și luciditatea. Izvorând dintr-o poveste falsă, plină de mândrie, răul demonic, deși știe multe despre lumea pe care o (con)duce, nu cunoaște nimic din smerenia lui Hristos. E ca și cum ar privi într-o direcție greșită și ar încerca apoi o descriere: corectă în detaliile ei, această descriere ar avea un singur neajuns, acela de a nu vedea întregul.

*

Eretic prin sine însuși, răul e o formă de deviere, de *specializare*. Pe lângă binele care pare mereu amator, răul este un profesionist. Ca orice profesionist, greșește ori de câte ori își depășește marginea domeniului: când vorbește despre altceva decât despre propriile sale efecte, se înșeală amarnic, fără să știe.

*

Chiar când arată adevărul, răul minte. Faptele pot corespunde cu realitatea, pot avea o coerență strălucită sau o utilitate pe măsură; cu toate acestea, răul nu vede punctul de fugă al prezenței lui Dumnezeu, fiind orb, cu alte cuvinte, în fața adevărului crucificat al lucrurilor.

*

Răul nu se diminuează decât înmulțindu-se. Nu scapă de sine, decât izbind în afară. Alteritatea este pentru rău atât de necesară, încât îi constituie definiția: oare nu l-au înțeles Părinții Bisericii ca pe un fenomen de pervertire a binelui?

*

Răul nu se poate consuma pur și simplu în el însuși, este intenționalitate primordială. O intenționalitate parazitară, desigur.

*

Răul *este* doar în măsura în care *are efecte*. N-ar putea spune niciodată despre sine: „Eu sunt cel ce este". Devenirea îl caracterizează pe de-a-ntregul.

*

Răul nu se poate pierde pe sine, în sensul de a se transforma în altceva; el are o mișcare fundamental centripetă: le face pe toate aidoma sieși, fără ca el să poată deveni, ontologic, vreunul din lucrurile pe care le ia în posesie.

Nimic altceva…

Nihilismul reprezintă cea mai înaltă seducție căreia îi poate cădea pradă gândirea umană.

*

Fascinația nimicului e atât de irezistibilă pentru inteligența umană, încât îmi vine să spun că dacă Dumnezeu n-ar fi venit în istorie, ne-am fi nimicit de mult. Întruparea a *amânat* apocalipsa, transformând nimicirea în nimicnicire — experiența zilnică a nimicului, atunci când harul Duhului Sfânt nu îndumnezeiește…

*

E suficient să iei aminte la gândurile tale câteva minute, pentru ca, în lumina poruncilor evanghelice, să-ți dai seama că ai cu nimicul o înrudire fundamentală.

*

Nu trebuie să te prăbușești în rău, ești deja una cu pământul. Ca și cum răul ți-ar premerge și te-ar alcătui. Numai că aici, în această prăbușire deja dată, se află și Cel ce a biruit lumea, acesta e paradoxul.

*

La scară umană, contrariul nimicului nu e ființa, ci învierea.

*

Logica nimicului nu este aceea de a transforma tot ce există în neant, adică de a nimici; atare operațiune e înscrisă în creație încă de la nașterea ei: dispariția urmează apariției, moartea urmează vieții, descompunerea însoțește, ulterior, compunerea etc. Esențială în nihilism este tocmai fascinația pe care nimicul o trezește, adică nimicnicirea. E ca și cum marele salt în neant ar fi înlocuit cu pași mici care, chiar dacă merg în aceeași direcție, va fi nevoie de ceva timp pentru a ajunge acolo. Este timpul în care nimicul se contemplă pe sine, omul fiind doar o victimă *fascinată* de această contemplație originară.

*

Nimicul nu nimicește, ci nimicnicește.

*

Negația nu poate fi înțeleasă în absența unui da, a unei afirmații care să-i premeargă. Așa se înțelege de ce la început n-a putut fi nimicul. Până și ideea unei materii preexistente creației, întâlnită în cosmogonia greacă, e suficientă să argumenteze în favoarea ideii că nimicul deține un loc *secund* în această dialectică. Chiar dacă acest loc secund poartă pe chip toate trăsăturile *sfârșitului*.

*

„Să fii un nimic", iată o expresie care spune multe. Mai întâi faptul că nimicul poate avea ființă, îl deosebește, vorba lui Vulcănescu, de neantul absolut; în al doilea rând, articolul „un" care-i stă alături, demonstrează că nimicul nu este marele Nimic, ci un nimic regional, dar eficace, sinonim ratării. Efectele acestui tip de nimic nu este desființarea totală, dispariția, ci doar coruperea, micșorarea, deturnarea de la un sens, de la o vocație. Nimicul din această formulare e mai degrabă sinonim cu răul și eficiența lui, decât cu antonimul ființei.

LUMEA VIZIBILULUI

Ceilalți și vizibilitatea

Câmpul de vizibilitate al propriei persoane este întotdeauna periculos. El determină scopul acțiunilor, comportamentul, masca purtată. Galeria în fața căreia omul își derulează viața este și cea care i-o predetermină, oferind un sens libertății sale. Din păcate această libertate este atât de aservită acestui sens, încât își schimbă esența, alterându-se.

*

Să pariezi pe invizibil, când adevărul lucrurilor vizibile a progresat atât de mult, dovedind o putere suverană, este de-a binelea o formă de nebunie. E ca și cum ai ieși din definiția lui *homo sapiens*, de vreme ce acest *sapiens*, când nu e capturat de adevărul-exactitate, e lăsat pradă iraționalului psihanalitic. Or drumul nu duce printre aceste două extreme, ci *pe deasupra* lor.

*

Mincinosul perfect este un profund care a fost atins de locvacitate.

*

Dacă argumentându-ți acțiunile și idealurile te izbești de neînțelegerea celorlalți ca de un zid, nici nu te lăsa pradă deznădejdii și nici nu mai persista în încercarea de a-i convinge. În condiții *normale*, oricine calcă pe urmele chemării dumnezeiești este de neînțeles.

*

Într-o lume pragmatică, în care *funcționalitatea* e virtutea supremă, omului nu-i mai rămâne nici măcar moartea. El nu-și mai moare moartea, la fel cum nu-și mai trăiește viața, decât prin raportare la marele sistem în care e angrenat. Cât despre libertatea lui, aceasta e doar un cuvânt *politic* pe care sclavul Epictet și împăratul Marcus Aurelius l-ar disprețui, dacă l-ar cunoaște. Omul de azi e aproapele mașinii, nu al omului, iar libertatea lui e libertatea mașinii. Cât despre moartea lui — doar un defect de funcționare, remediabil prin simpla schimbare a piesei.

*

Lumea fără Dumnezeu poate fi *funcțională* în grad maxim, e-adevărat. Un singur pericol o mai paște: *defecțiunea*.

*

Familia nu e o societate în mic, așa cum nici prietenia nu e. Ele sunt locurile unde umanitatea omului s-a retras pentru o vreme, sub amenințările morții.

*

Doar antinomia dogmatică e rațională *la putere umană*, fiindcă doar în deschiderea ei poate crește libertatea omului. Silogismele valide pot fi trăsături ale unor mașini de calcul corect programate care tot mașini rămân, chiar atunci când poartă vreun nume provocator, precum, bunăoară, acela de „om".

*

Jocul istoriei ratează istoriile *divine*, iar nu pe cele *particulare*.

*

Ceilalți sunt drumul pe care mergi când îți pierzi propria moarte.

*

Sunt un caz particular al unei probleme generale ce poartă numele de „om". N-am pretenția universalității nici măcar a unei silabe din ceea ce afirm, neg sau tac.

*

Să fii atât de alienat încât să te crezi om doar pentru simplul fapt că ești un mamifer înzestrat cu rațiune!

*

Definiția omului: animal posedat de zei mai mult sau mai puțini raționali.

Realitate și iluzie

Îngerul căzut a încercat mai întâi urcușul egoist, fără Dumnezeu, instaurând o înălțime *imaginară*, imposibilă în fapt. Cu toate acestea, mândria lui este una *reală*. Un exemplu care spune multe despre natura amăgirii și autoamăgirii, dar și despre statutul ingrat al *phantasiei*, al imaginației.

*

A te păstra în realitate nu înseamnă a te izbi de lucruri, nici a degusta, cu orgoliu uman(ist) și rafinament intelectual, condiția tragică a omului „aruncat în lume" (Heidegger). Ci a rămâne în Dumnezeu și doar atât, acolo unde timpul însuși este *temporar*, iar lucrurile își primesc definițiile.

*

Memento mori, aducerea aminte de moarte, presupune distanța: nefiind niciodată *de față*, moartea rămâne mereu în câmpul imaginației. Cu toate acestea, meditația la propria moarte *produce* realitate.

*

Există o realitate fără adevăr, există adevăruri fără realitate? Când operăm cu conceptele religioase, Realitate și Adevăr se suprapun: Adevărul este Real, Realitatea este Adevărată. Cum legătura dintre ele nu mai este astăzi atât de evidentă, postmodernitatea aducând cu ea atât relativizarea și dispariția conceptului de adevăr, cât și multiplicarea planurilor de realitate până la înlocuirea ei cu simulacrele, redeschiderea sinonimiei pare imposibilă. Într-un anumit fel, e nevoie de saltul credinței și de argumentația dostoievskiană: a rămâne cu Hristos chiar după demonstrația dispariției adevărului și a realității, nu pentru a le nega, ci spre a le reda fundamentul.

*

Să privești lumea ca după o convertire: tu nu îi aparții, la fel cum nici ea nu-ți aparține. Nu e acesta un mod privilegiat de a accede la semnificații esențiale, adică minunate?

*

Să privești lumea prin Dumnezeu. Să-L privești pe Dumnezeu prin lume.

*

Abia când își domolește puterea de seducție, lumea devine fereastră.

DUMNEZEUL BUCURIEI

Bucuria curată

Între bucuria *tulburătoare* și cea *curată* este o diferență ca de la pământ la cer. Cea dintâi creează marile romane de dragoste, cea de-a doua sfințenia.

*

Dacă disperarea este păcatul (Kierkegaard), bucuria este absența lui.

*

„Plânsul dătător de bucurie" (Sf. Ioan Scărarul), sau despre locul în care Dumnezeu se ascunde.

*

Fiindcă Dumnezeul minunat și înfricoșător care a făcut cerurile și pământul este acum aici, bucuria nu e altceva decât această *realitate*. Odată dobândit, un asemenea gând schimbă fiecare gest, transformându-l în rugăciune, în viață. Să te împărtășești în fiecare clipă a timpului de ceea ce nu e timp, iată vocația omului, bucuria lui.

*

Cine se crede fericit fără Dumnezeu e pur și simplu naiv, de vreme ce nici nu bănuiește cât e de nefericit *în chiar acel moment*.

*

Suferința se deschide către bucurie doar dacă Dumnezeul cel viu e de față. Nu intensitatea face trecerea, ci dragostea pentru Cel minunat. Când bucuria nu este decât manifestarea plăcerii, suferința rămâne intactă, fără deschidere, oarbă, cunoscând doar pauzele manifestării plăcerii.

*

Bucuria e un cântec al inimii, care nu se oprește și nu se înfricoșează. Ea este *mediul* în care cel care-l contemplă pe Dumnezeu își petrece zilele.

*

Pentru cel care crede, moartea nu-i decât o obișnuință cotidiană. De o parte a ei se află omul, de cealaltă — bucuria.

*

Bucuria în ciuda tuturor argumentelor pesimiste sau sceptice seamănă cu o formă de nebunie. Dar să fii bucuros întru suferință înseamnă să fi păşit deja în eshaton sau eshatonul să fi ajuns deja la tine.

*

Bucuria nu este uitare, ci vedere eshatologică. Ea își amintește mereu de viitorul de dincolo de timp, e o amintire din viitor. În comparație cu ea, distracția, cu toate formele ei — cheful, veselia etc. — nu reprezintă decât o foarte tristă formă a uitării. Să-ți amintești sau să uiți, aici stă alegerea. Aceeași ca între vedere și orbire.

*

Bucuria nu are nimic în comun cu voluptatea tristeții pentru simplul fapt că ea nu este o formă de voluptate. Tristețea voluptoasă e o formă de bucurie falsă, singura care-i rămâne uneori omului, după ce și-a stins în el însuși glasul lui Dumnezeu.

*

Pentru a însemna ceva, ființa (iar nu ființarea) ar trebui să parcurgă drumul de la persoana a treia (ea) la persoana a doua (tu). E drumul în care discursul se repliază în rugăciune.

*

Bucuria e o calmă și continuă manieră de a fi împreună cu Dumnezeu. Ea nu are nimic din elucubrațiile excesului.

Dumnezeu

Fără o situare ascetică și contemplativă, din creștinism nu cunoaștem decât înfrângerile. Victoriile pe care aceste înfrângeri le ascund ne rămân pentru totdeauna străine.

*

Omul poate sta înaintea lui Dumnezeu doar într-o *prăbușire* continuă. E singura formă de noblețe *reală*, adică nonsubiectivă.

*

Ca înfrângere, asceza anulează toate celelalte înfrângeri posibile. Ea este, cu alte cuvinte, nici mai mult nici mai puțin decât antitranscendentalul prin excelență al înfrângerii.

*

Gândirea asupra ascezei nu este asceză, în timp ce asceza este *în sine* o formă de gândire. O asimetrie ontologică, desigur.

*

Când Dumnezeu îi răspunde lui Moise, autodefinindu-se prin acel „Eu sunt cel ce este”/„Eu sunt cel ce

sunt", îi oferă oare acestuia un răspuns veritabil, aducându-l, cu alte cuvinte, de la neînțelegere la înțelegere? Se pare că nu. Doar dacă neînțelegerea *permanentizată*, ca să folosim un termen blagian, nu ar fi în ea însăși o cunoaștere, printr-o privație a cunoașterii, sau, tot blagian, o minus-cunoaștere. Dar termenii aceștia sunt insuficienți, fiindcă fixează privativ un mister care, după cum o dovedește sfințenia ortodoxă, se dezvăluie *cu adevărat* în experiența mistică (fără să se epuizeze vreodată și fără să cadă în vreun soi de *stază*). De aceea nu demersul filosofic, ci *perplexitatea* pe care o trezește enunțul trebuie avută în vedere în această tautologie divină. Acea perplexitate care va inaugura nu doar căutările rațiunii, marcate inevitabil de parțialitate, cât pe cele ale omului întreg (*integru*), trup și suflet.

*

Dispunem de cuvinte într-un mod baroc. Realitatea pe care ele o construiesc este adeseori iluzorie. Că se întâmplă uneori ca Adevărul să se descopere chiar în iluzie, iată un merit care nu aparține iluziei.

*

Să fie oare „Eu sunt cel ce este" temeiul pentru o ontologie? Vizează oare Dumnezeu prin această formulă conceptul grec de „ființă"? Heidegger îl arunca pe Dumnezeu în rândul ființărilor, Sf. Dionisie Areopagitul îl situează deasupra ființei, numindu-l „supraființial". Generalitatea conceptului filosofic nu acoperă nicidecum înțelesul tripersonal al Dumnezeului creștin. Față de *transcendens*-ul generalității ființei, transcendența lui Dumnezeu este

nu doar una dinamică — având un relief *temporal* care scapă neîncetat cartografierilor spiritului —, ci una care se revelează neîncetat, într-o manieră supraconceptuală. Din nou, într-o exprimare care are formula gândirii dogmatice: rămânând transcendență pură, Dumnezeu se revelează, până și celor mai de jos trepte ale umanului, în baza unei revelații depline, în Iisus Hristos. Și se revelează nu ca *natură* a omului (panteism), deși El și-a împropriat umanitatea, iar omul e creat după chipul Lui, ci ca radicală alteritate ontologică. Dar și această aserțiune trebuie temperată: dacă diferența ontologică între Creator și creatură este radicală, radicală este și voința Creatorului de a se revela, din iubire, creaturilor Sale, iar aceste două enunțuri trebuie gândite antinomic, *i.e.* dogmatic.

Prin urmare, a-L asimila pe Dumnezeu conceptului de ființă înseamnă a arunca discursul teologiei într-o sărăcire indiferentă.

*

Poate că ar trebui să înțelegem acea definiție tautologică a lui Dumnezeu ca pe o revelație *pentru om*, iar nu ca pe o trăsătură a incognoscibilei naturi dumnezeiești. Să luăm, adică, în considerare faptul că ea a fost dată ca răspuns la o întrebare *umană* și că vizează, așadar, umanitatea. Să facem, de aceea, un salt mortal pentru gândire și să considerăm că ființa prezentă în acel „Eu sunt cel ce sunt" vizează în fapt o cale pentru a fi-ul omului, pentru împlinirea lui, iar nu dezvăluirea *ca* ființă a lui Dumnezeu însuși. De aceea poate că ar trebui să înțelegem că *Dumnezeu este destinul ontologic al omului*, afirmație care ar putea părea nebunească și panteistă, dacă

nu am menține, în același timp, diferența radicală dintre Cel ce este și noi, iar, la nevoie, statutul supraontologic al lui Dumnezeu însuși.

*

Diferența ontologică dintre Dumnezeu și creație este atât de radicală încât ea scapă înseși ontologiei.

*

Nu e nimic analogic în taina euharistică. Să-l mănânci pe Dumnezeul-om, iată un act real, de o realitate *primară*. (Nu degeaba primii creștini erau acuzați nici mai mult nici mai puțin decât de… canibalism!)

*

Cei care sunt teologi și totuși îl caută pe Dumnezeu fără să-L fi găsit deja (Pascal) sunt mai de plâns decât toți oamenii. Lipsiți de credință, ei se ridică până la o noblețe intelectuală care le este suficientă, având o atitudine importată din filosofie. O suficiență care-i și orbește, nemailăsându-i să vadă că înălțimea la care s-au ridicat prin rațiunea lor este, față de chemarea lui Dumnezeu, doar la dimensiunile unui picior de broască. Oare nu spunea Cioran că teologia este forma de a crede a ateilor? (Aceasta, desigur, într-o paradigmă în care teologia și mistica se exclud.)

*

Aici și acum, Dumnezeu se dezvăluie ca prezență continuă, purtătoare de grijă. Fiecare secundă de uitare a

acestui adevăr devine *distanță*. Distanța față de Dumnezeu așa se definește, ca uitare.

E distanța căldicelor, a celor mereu preocupați cu altceva, a descurcăreților, nu cea abruptă, abisală, întunecată, activă, a ateilor. Pentru aceștia din urmă distanța e cea pe care o impun ei înșiși, nu prin uitare, ci prin contrariul ei — continua și negativa aducere-aminte. De aceea febra lor neîncetată îi face să fie, paradoxal, mai aproape de Cel Preaînalt decât căldiceii. Păcat că apropierea lor nu face decât să le intensifice chinul proastei vederi, chinul orbirii.

*

N-ar trebui să medităm decât la puținătatea căii noastre. Dincolo de angajarea intelectuală și de cunoașterea teoretică a misterului hristic, marcă inevitabilă a unei amare parțialități îndelung practicată în cultura contemporană, rămâne *puterea* despre care vorbea Sf. Ap. Pavel. Nu puterea cuvântului, a silogismelor, nu pătrunderea minții, nu inteligența, care, deși nu sunt refuzate, nu constituie deplinătatea experienței creștine, în ciuda fascinațiilor formale pe care reușesc să le edifice. Puterea aceea care vine din asceză, din slăbiciune, din înfrângere, din rugăciune este cea care ne lipsește. De aceea, în conformitate cu onestitatea (și încă nu cu smerenia), atunci când ne apropiem de lucrurile dumnezeiești ar trebui să tăcem nu în legătură cu *de negânditul* lor, ci chiar cu gânditul. Cu acel gândit care nu are validarea Tradiției, „memoria critică a Bisericii", după cum o numea Vladimir Lossky.

*

Celor mai mulți dintre noi ne mai rămâne doar înaintarea în înfrângere. Și evenimentul, excepțional, care nu mai depinde de noi, al depășirii înfrângerii, tot printr-un fel de înfrângere, firește, numai că de alt ordin. Evenimentul intervenției supranaturale, singurul care poate deschide înfrângerile către sens, către schimbarea minții.

*

Nu existența sau inexistența lui Dumnezeu este problema importantă, de la un anumit moment încolo. Deși au curs râuri de cerneală spre a o rezolva, ea e o falsă problemă. Ea doar întârzie, când nu fracturează definitiv, destinul celui prins în fascinația ei.

Dar să presupunem că această problemă s-ar rezolva, de exemplu într-un mod negativ: Dumnezeu nu există. Ce câmp de acțiune teribil pentru acel „Totul e permis" al lui Ivan Karamazov! Ce pleiadă de probleme care se cer rezolvate, nu fără luciferism, ce risipă de energie pentru reconsiderarea lumii și pentru reconstrucția ei din temelii! Sau ce deznădejde uriașă pentru cel copleșit de absurdul existenței, a cărui sinucidere devine o datorie cel puțin din punct de vedere logic!

La fel: să presupunem că Dumnezeu există. Dificultățile care se ridică în urma acestei rezolvări nu sunt deloc mai neînsemnate, numai că în acest caz, atunci când existența Lui nu este pur și simplu o constatare deistă, implică o anumită așezare, o atitudine unică, mereu perfectibilă. O ecuație din care Cel Preaînalt nu lipsește niciodată, nicicum. E o cu totul și cu totul altă situare decât în cazul dintâi, fără ca prin aceasta câmpul problematic să fie închis. E doar începutul.

Scurt spus: ce contează dacă Dumnezeu există sau nu există, atâta timp cât și într-un caz și în celălalt urmarea e mereu complexă, angajantă, teribilă? S-ar putea obiecta că sunt complexități diferite, ba chiar contradictorii, ceea ce e perfect legitim. Numai că, de cele mai multe ori, ele lipsesc și viața se desfășoară pur și simplu la intensitatea mediocrității, adică la nivelul „căldicelului", a nici recelui, nici fierbintelui. Cu alte cuvinte, indiferent de răspunsul la întrebarea asupra existenței lui Dumnezeu, viața se desfășoară mai departe într-o totală indiferență față de rezultat. Acesta e cazul care dovedește că, în calitate de pură problemă teoretică, interogația asupra existenței lui Dumnezeu, chiar dacă e obsesivă, e doar apanajul mediocrității *religioase* și nimic mai mult.

*

Când începi să mergi pe cale constați că o faci în mers de rac, distanțându-te. E ca și cum ți s-ar clarifica punctele la care ar trebui să ajungi și pe măsură ce vizibilitatea lor ar spori, ai constata că ești tot mai departe de ele. Și totuși ceva crește mereu, ceva se înnoiește neîncetat în această alergare după Dumnezeu: nădejdea. De parcă, în loc să te cufunzi în deznădejde, cum ar fi și firesc în urma observării că țelurile călătoriei se îndepărtează, te-ar apuca bucuria. Pentru că experiența distanței e mereu însoțită de cea a unei inefabile prezențe.

Dar are oare distanța ceva în comun cu Dumnezeul cel atotprezent, cel în care timpul e doar un segment de dreaptă, cel aflat într-o diferență ontologică radicală față de om? Nu cred.

Dumnezeu se manifestă nu *în pofida* distanței, ci în imperiala *indiferență* față de ea. Pentru că *întru* El, distanțele și apropierile nu stau într-un raport de contrarietate.

De aceea, de ce n-ar fi conștiința distanței doar o modalitate *umană* de înțelegere? Și anume, tocmai aceea care dislocă staza întru Dumnezeu (acea cauză a plictisului invocat de cei nepricepuți), lăsând locul *epectazei* — de care vorbea Sf. Grigore de Nyssa — făcând posibilă, cu alte cuvinte, înaintarea continuă în Dumnezeu, fără oprire, fără diminuarea bucuriei?

*

Dă-i rațiunii ce-i al rațiunii și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu. Fraza e valabilă doar până la un punct, de la care încolo începe paradoxalul: a-l da pe Dumnezeu rațiunii, a da rațiunea lui Dumnezeu, așa cum se întâmplă în rugăciunea minții. Dar și paradoxalul este infim.

*

Nimicnicia proprie este o bună situare, dar să nu uităm că nu-i decât o formă de așteptare. Or așteptarea nu e mai mult decât îi spune numele, de aceea nu trebuie confundată cu întâlnirea.

*

Conștiința propriei nimicnicii trebuie să aibă în vedere verbul, iar nu substantivul. E, altfel spus, conștiința faptului că nimicnicirea propriei persoane avansează. Că omul cel dinafară se trece. *Se nimicnicește*.

*

Să poți vorbi despre nimicnicire și despre deplinătatea bucuriei, în același timp. Iată o performanță pe care niciun raționalist n-ar putea-o înțelege. Sau nici unul care nu aude cuvintele Apostolului: „…când sunt slab, atunci sunt tare" (2 Co 12, 10).

*

Doar omul are privilegiul de a absenta la întâlnirea cu Dumnezeu. Cel Preaînalt așteaptă întotdeauna, de aceea nu putem vorbi despre o „absență" a Lui. Absența lui Dumnezeu este de fapt absența credinței omului.

*

Dacă se acceptă că, din punct de vedere religios, există momente privilegiate de timp (sărbătorile, timpul liturgic, clipa kierkegaardiană), precum și *locuri* sacre (hierofanice), de ce n-am accepta că pot exista și *gânduri privilegiate*, corpusuri teoretice care să deschidă către divin într-o manieră privilegiată, deplină? Le-am putea numi *aletheofanii*, manifestări ale adevărului într-o manieră teoretică. Conținutul credinței noastre ar putea fi considerat drept o asemenea *aletheofanie*, cu revelația Sfintei Scripturi și, firește, cu explicitarea ei, Tradiția Bisericii. Dar să nu ratăm o nuanță: *aletheofaniile* credinței sunt doar condiția necesară, nu și suficientă, pentru a fi ortodox. Este doar deschiderea Căii, nu și Calea.

*

Maxima credinței: acționează în așa fel încât să te poți jertfi pentru celălalt în numele ortodoxiei tale și nu-l ucide, tot în numele ei. (Doar așa se poate înțelege dic-

tonul unei mânăstiri athonite, „Ortodoxie sau moarte”, doar subliniind că e vorba de moarte proprie, jertfelnică, hristică, iar nu de moartea celuilalt, a dușmanului.)

*

Dumnezeul Întrupat, care a biruit moartea prin înviere, are cu omul o istorie plină de deicide. Omul are vocația criminalului, iar Dumnezeu pe cea a victimei. Cu adevărat dumnezeiesc e faptul că victima se întoarce nu pentru răzbunare, ci pentru a-l ajuta pe om să-și depășească înfricoșătoarea condiție de ucigaș.

*

Chiar când e eficace în viața omului, prezența lui Dumnezeu rămâne în *neînțeles*. Niciun concept nu-L explicitează, nicio formă nu-L epuizează pe Cel „dincolo de toate” (Sf. Dionisie Areopagitul). Mai aproape de neant, decât de ființă, Dumnezeu pare a suscita unei minți raționaliste mai degrabă necredința, decât credința. A-L numi la persoana a treia, cu „El”, e de aceea o atitudine improprie, atunci când un asemenea discurs nu e învăluit în cel al lui „Tu”: Tu, Cel ce ești aici, acum, miluiește-ne!

*

Ne miră din ce în ce mai mult credința celor vechi că Dumnezeu este însăși proximitatea. Nu sunt zilele noastre *măsurate* prin rigurozitatea unui limbaj, a unui raționament, a unei științe? Or această apropiere divină, prelingvistică, situată mai degrabă de partea unei *tăceri*, ne scapă. Să fie oare nevoie de strigăte și de lacrimi, de

muzică și de suferință fizică pentru a o sesiza? Să se fi ascuns Cel Preaînalt în amplitudinile incomensurabilului?

*

Dumnezeu este ca poezia, dar nu e poezie.

*

„Nu e greu să-ți schimbi zeul, ci dificil este să te schimbi pe tine însuți." Cât de banal se cuvântă uneori adevărul…

*

Pentru cel care crede, toate, cu excepția lui Dumnezeu, sunt criticabile. Chiar și binele.

*

Vorbind în termeni kierkegaardieni, stadiul religios anulează stadiile estetic și etic. Orice întoarcere la cele două, atunci când nu e cădere, este o complicată *simulare*.

*

Simulez viața, ca să par la fel cu cei ce trăiesc. Îi ascult ce discută, pentru a ști cum discută oamenii. Dar de fiecare dată rămân mut de uimire. De când am început să cred în Dumnezeu am uitat atât de multe încât sunt mai aproape de extratereștri decât de oamenii fără zei, „oamenii naturali", „bunii sălbatici".

*

Tot ce-i omenesc îmi e străin, spune cel care a cunoscut dragostea lui Dumnezeu. Și desigur, nu în sensul neștiinței…

*

Există un punct al credinței de la care nu mai există întoarcere. A te întoarce spre „omul natural" înseamnă nici mai mult nici mai puțin decât a deveni demon. (Dostoievski o știa foarte bine atunci când punea în gura lui Ivan Karamazov celebrele cuvinte: „Dacă Dumnezeu nu există, totul e permis").

*

Cel care crede nu se mai poate pierde decât *total*.

*

A-ți pierde credința înseamnă a o nu a fi avut niciodată. Credința nu se mai poate pierde, ea poate deveni doar o certitudine rece, similară celei a demonilor, și acesta e cazul extrem.

*

Pentru cel care crede, între credință și evidență nu mai rămâne nicio deosebire. Pentru celălalt, oricum ar fi, e un abis peste care nicio rațiune nu mai poate trece.

*

Pentru a-L uita pe Dumnezeu nu-ți ajunge o viață de om.

*

Între mine și lume stă Dumnezeu. Ca să ajung la lume trebuie să trec prin El.

(Aceasta nu e o necesitate, nici un dat, ci intenția simplă a unei rugăciuni.)

*

Dacă ar fi să aleg un cuvânt în vederea exilării pe o insulă pustie, atunci acela ar fi „Tu".

*

Văd ecumenismul ca pe o maladie a slăbirii credinței, iar renunțarea la adevărurile formulate în decursul istoriei Bisericii ca pe o concesie făcută relativismului sau scepticismului contemporan. El nu poate avea decât o singură formă pentru cel *prins* în Ortodoxie: a-ți da sângele, dacă e nevoie, pentru orice om, indiferent de credință, nu pentru că e de altă credință, ci pentru că e om. A muri *în numele propriului adevăr*, pentru orice ființă umană. (Desigur, o asemenea atitudine exclude de la sine posibilitatea de *a ucide în numele propriului adevăr*…)

*

A crede în Dumnezeu înseamnă a-ți deschide în propria interioritate un abis. El îți va face viața insuportabilă, aruncându-te departe de ea și, în același timp, te va învăța cu bucurii de neînțeles. Disprețul față de lume și imposibilitatea de a scăpa definitiv de ea se vor înfrunta fără contenire. Niciun gest nu va fi prea mare, nicio renunțare cu adevărat importantă, fiindcă, odată ce ai crezut, de Dumnezeu nu te mai poate scăpa nimeni și nimic.

*

Gesturile acțiunilor care-i țin în viață pe ceilalți, pe mine mă consumă peste măsură. Mă mișc la fel de greu către lume, ca într-un coșmar în care mi-e imposibil să mai fac un singur pas pentru a scăpa de un pericol înfricoșător. Ciudat e că nici drumul către Dumnezeu nu mi-e mai puțin inaccesibil.

*

Asemeni îngerului din Apocalipsă, omul care crede stă cu un picior pe o insulă, cu altul pe alta. Între ele o prăpastie de netrecut. Și viața nu-i altceva decât acest pericol neîncetat și plin de însemnătate.

*

N-am murit încă și sunt. Ambele aceste două propoziții dețin un grad de insuportabilitate pe care pot doar să-l uit din când în când, fără să-l pot abandona cu adevărat. Și totul doar pentru că spun această mantră modernă și obositoare: *ego*, *ego*, *ego.*

*

Nu cunosc voință mai puternică decât renunțarea la propria voință. O veche practică monahală pe care noi, modernii, am pierdut-o cu desăvârșire.

*

Atât de mult le-a ales Dumnezeu pe cele slabe ale lumii, încât și-a riscat însăși argumentele propriei existențe. Iată de ce nedreptățile împotriva celor nevinovați sunt argu-

mente că El nu există. Nu-i oare acesta felul lui de a se manifesta, *ca și cum nu ar exista*? În fond testul credinței trebuie să treacă mai întâi prin infernul acestor evidențe de neînlăturat. Credința — ca abstracție ultimă, obsesiv dialogală, care, fără să-i pese, pune între paranteze lumea întreagă, împreună cu toate adevărurile ei indubitabile — nu-i decât această formă sublimă de nebunie. Și, ca orice nebunie veritabilă, are pretenții de universalitate și nu se oprește asupra adevărurilor regionale, relative adeseori.

*

Euharistie: L-am mâncat pe Dumnezeu și mă simt ca un înghițitor de săbii.

*

A căuta adevărul este o cale alienantă, atunci când Dumnezeu a fost uitat *în indiferența* acestei căutări.

*

Lacrimile sunt ochii cu care-L vezi pe Cel cel ce este.

*

Dumnezeu nu trebuie căutat, El e de găsit.

INDEX DE NUME & TERMENI

A

acțiune 9, 12–13, 15–16
Adam 9
adevăr 10, 20, 28–29, 31, 37–38, 46, 48, 55–56, 58, 61, 71, 73, 76, 84, 91, 95, 106, 110, 112, 114, 116
amintire 68, 101
antinomie 25, 47, 93, 104
apologetică 27
Aristotel 57
asceză 19, 72, 102, 106
Augustin, Fer. 83
autenticitate 19–20, 24, 44–45, 72

B

bine 26, 27, 30, 46, 58, 72, 82–84, 112–113
Biserică 84, 106, 110, 114
bucurie 56–57, 73, 82–83, 97, 99–101, 108–110, 114

C

cale 27, 29, 44–45, 56, 69, 104, 106, 108, 110, 116
certitudine 19, 32, 43, 113
cinism 79
Cioran, Emil 36, 59, 105

contemplare/contemplație 9, 16, 18–19, 25, 29–30, 87
credință 10, 27, 32, 56, 74, 79, 82, 95, 99, 105, 110–114, 116
creștinism 102
cunoaștere 15, 23, 72, 74, 103, 106

D

dependență 23–24
dezobișnuire de sine 44, 46, 48
diferență 19, 26, 31, 37, 44, 60, 99, 105, 108
Dionisie Areopagitul, Sf. 25, 103, 111
dogmă 25, 104, 116
Dostoievski, Feodor Mihailovici 57, 65, 95, 113
dragoste/iubire 28, 40, 50–51, 75–76, 82, 99–100, 104, 113
Dumnezeu 9, 14–15, 17–18, 20, 23, 25, 30, 35, 37, 39, 40–41, 47, 49–51, 55, 57, 59, 67–70, 73, 76, 82–84, 86, 92, 94–95, 97, 99–116
durere 38

E

Ecclesiastul 74
ego 24, 27, 41, 115
epectază 109
Epictet 73, 92
Epicur 55
eroare 9, 24, 29, 37, 50, 67
eshaton 100
eternitate 13, 18, 75

F

fenomenologie 27
fericire 65–66

ființare 25, 31, 101
ființă 25, 29, 31–32, 37, 87–88, 101, 103–104, 111, 114
filosofie 17, 24–26, 28–29, 105

G

gândire 23–25, 27, 30, 42, 86, 102, 104
Grigore de Nazianz, Sf. 25
Grigore de Nyssa, Sf. 109

H

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 66
Heidegger, Martin 25, 94, 103

I

Iisus Hristos 25, 36, 52, 84, 95, 104
iluzie 10, 47, 74, 80, 94, 103
imaginație 46, 94
imposibil 12, 40, 42–43, 115
indiferență 19, 26, 60, 73, 108–109, 116
inefabil 25
intenționalitate 85
Ioan Scărarul, Sf. 99
Iov 37
istorie 18, 24, 26, 49, 55, 72, 82, 86, 93, 111, 114

Î

împărăția lui Dumnezeu 17–18, 69
înfrângere 39–40, 102–103, 106–107, 109
înțelegere 12, 15, 23

înțelepciune 19, 28, 56
înviere 56, 87, 111

K

kenoză 51
Kierkegaard, Søren 99, 110, 112

L

lacrimi 30, 111, 116
libertate 56, 71–74, 91–93
limbă 12, 26, 61, 67, 72
logică 31
Lossky, Vladimir 106
luciditate 36, 79–80, 84
lume 18, 38, 41, 46–47, 48, 55, 57, 59, 71, 79–80, 83–84, 86, 92, 94–95, 107, 114–116

M

Marcus Aurelius 92
Marion, Jean-Luc 27
mântuire 23, 30
metafizică 58
mistică 27, 103, 105
moarte 17, 20, 23, 25, 30, 36, 42–43, 51, 55–61, 66–67, 74, 79–80, 82, 87, 92–94, 100–111

N

neființă 11
neștiință 31–32, 113

Nietzsche, Friedrich 28, 66
nihilism 86–87
  nimic 9–10, 14, 16, 24, 26, 31, 37, 43, 46, 49, 55, 57, 65, 67, 74, 75, 79, 84, 86–88, 101, 105, 108, 114
  nimicire 86–87
  nimicnicire 50, 86–87, 109–110

O

obiectivitate 10, 66
om 9–10, 12–14, 17, 19, 23, 25, 28, 35, 37–38, 42, 49, 51–52, 57, 67–68, 73–75, 82, 87, 91–94, 99–101, 103–105, 108–114
ontologie 49, 103, 105
Ortodoxie 110, 111, 114

P

Pascal, Blaise 27, 105
Pavel, Sf. 51, 106
păcat 51–52, 83, 91, 99
Platon 11
practică 24–25, 57, 115
problemă 19–20, 25–26, 29, 83, 93, 107–108

R

ratare 7, 9–13, 15–18, 28, 32, 45, 88
rațiune 28, 57, 59, 83, 93, 103, 105, 109, 113
rău 15, 30, 45–46, 77, 82–86
realitate 74, 94–95, 103
reducție
  fenomenologică 41
  religioasă 41–43

revelație 17, 23, 55, 104, 110
rugăciune 30, 69, 99, 101, 106, 109, 114

S

sfințenie 11, 18, 20, 56–57, 99, 103
Socrate 11, 28, 39, 82
suferință 10, 14, 17, 24, 27, 35–38, 47, 51, 67, 82, 100, 112

T

talent 10, 15
teologie 27, 30, 104–105
timp 18–19, 51, 57–58, 68–70, 74–75, 87, 94, 99, 101, 108, 110
Tradiție 49, 72, 106, 110
trândăvie 7, 13–16

U

uitare 55–56, 67–70, 76, 101, 105–106

V

viață/viețuire 17–18, 25–26, 36, 56, 58, 60, 69, 75, 99, 113, 115
virtute 14–5, 46, 49–51, 72
vocație 7, 17–20, 88, 99, 111
voință/voie proprie 24, 72, 115
Vulcănescu, Mircea 88

Cuprins

RATAREA, TRÂNDĂVIA ȘI VOCAȚIA.....7
Omul posibil.....9
Semnele plinului.....17
GÂNDIREA SECUNDĂ ȘI NEȘTIUTORUL.....21
Gândirea secundă.....23
În căutarea neștiutorului.....31
DEZOBIȘNUIREA DE SINE.....33
Măsurile suferinței.....35
Înfrângerea sau despre seriozitate.....39
Reducția religioasă și imposibilul.....41
Dezobișnuirea de sine.....44
Imposibila virtute.....49
MOARTEA, ÎNVEȘMÂNTATĂ ÎN VORBE.....53
Silogismele morții.....55
LOCURILE EULUI.....63
Eul și fericirea.....65
Cel ce uită.....67
Libertatea ca efect.....71
Această dragoste.....75
AVATARURILE RĂULUI.....77
Luciditatea celui fără credință.....79
Răul fracturat.....82
Nimic altceva….....86

LUMEA VIZIBILULUI.....89
Ceilalți și vizibilitatea.....91
Realitate și iluzie.....94
DUMNEZEUL BUCURIEI.....97
Bucuria curată.....99
Dumnezeu.....102
INDEX DE NUME & TERMENI.....117